

DR IRENEUSZ DRABIK

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Instytut Prawa i Ekonomii
Katedra Samorządu Gospodarczego i Zawodowego
ireneusz.drabik@up.krakow.pl, i.drabik@wp.pl

KS. JAN ŚLÓSZARZ JAKO KATECHETA W SZKOŁACH ŚREDNICH WE LWOWIE

WPROWADZENIE

Ks. Jan Ślósarz, urodzony w Węglówce 20 listopada 1850 roku, kanonik i prałat lwowski, był kapłanem aktywnym w działaniach mających na celu rozwój duchowy i materialny społeczności, w których przyszło mu żyć i pracować w zaborze austriackim na przełomie XIX i XX wieku¹. Dotyczyło to zarówno rodzinnej Węglówki – małej wsi w Beskidzie Wyspowym w Małopolsce (obecnie powiat myślenicki), jak i Lwowa, który po I rozbiorze Polski – z udziałem m.in. Austrii (1772 rok) – stał się stolicą Królestwa Galicji i Lodomerii, zwanego w skrócie Galicją (był to kraj związkowy powołany przez zaborcę i wchodzący w skład cesarstwa austriackiego). W artykule przedstawiono jeden z ważnych obszarów działalności ks. Ślószarza, a mianowicie pracę katechetyczną w szkołach średnich we Lwowie w latach 1886–1905.

Ks. Ślósarz po ukończeniu czteroklasowej szkoły ludowej w Myślenicach (1863–1867) kształcił się w gimnazjum niższym w Rzeszowie (1867–1871), a następnie w gimnazjum wyższym w Brzeżanach (1871–1875), gdzie 23 lipca 1875 roku zdał maturę². W latach 1875–1879 uczęszczał do rzymskokatolickiego

¹ Zob. K. Jastrzębski, *Ś. p. X. Dr. Jan Ślósarz...*, dz. cyt.; J. Wolczański, *Ślósarz Jan...*, dz. cyt.

² W okresie nauki gimnazjalnej w Rzeszowie i w Brzeżanach ks. Ślósarz pozostawał pod opieką swego wuja o. Juliana Ślószarza – bernardyna, który służył w tamtejszych klasztorach i w zasadniczy sposób wpłynął na wybór drogi życiowej bratanka. Józef Ślósarz (o. Julian) urodził się 14 lutego 1818 roku w Węglówce. Był młodszym bratem Marcina Ślószarza, czyli ojca ks. Ślószarza. Józef Ślósarz po ukończeniu gimnazjum oo. pijarów w Podolińcu na Spiszu (obecnie na Słowacji) wstąpił

seminarium duchownego we Lwowie, a 27 lipca 1879 roku otrzymał święcenia kapłańskie w katedrze lwowskiej z rąk arcybiskupa Franciszka Ksawerego Wierchleyskiego. Po rocznym pobycie (na przełomie lat 1879–1880) w swojej pierwszej parafii w Bełzie, na terenie archidiecezji lwowskiej (około 70 km od Lwowa), gdzie pełnił funkcję wikariusza, a następnie po pięciu latach studiów w Wyższym Instytucie Naukowym dla Księży Diecezjalnych w Wiedniu (1880–1885), zwanym Augustineum lub Frintaneum i po uzyskaniu tam 21 października 1885 roku stopnia doktora teologii pastoralnej ks. Ślósarz wrócił na stałe do Lwowa, z którym związany był do śmierci (1917 rok).

Po powrocie do Lwowa ks. Ślósarz został wikariuszem w parafii Matki Bożej Śnieżnej (1885–1888) oraz podjął pracę w charakterze katechety w tamtejszych szkołach średnich, w których zatrudniony był niemal nieprzerwanie w latach 1886–1905. Początkowo pracował na stanowisku zastępcy katechety w IV Gimnazjum (1886–1890), a po krótkiej przerwie, spowodowanej innymi obowiązkami (był prefektem alumnów w rzymskokatolickim seminarium duchownym we Lwowie oraz adiunktem na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego), nauczał religii jako zastępcą katechety w III Gimnazjum im. Franciszka Józefa (1891–1892). Następnie został mianowany katechetą stałym (rzeczywistym) w V Gimnazjum (1892–1894) oraz w Wyższej Szkole Realnej (1894–1905), która – wbrew temu, co sugeruje nazwa – również była szkołą średnią.

W ramach działalności katechetycznej ks. Ślósarz nie ograniczał się wyłącznie do wypełniania obowiązków dydaktycznych, czyli nauczania religii. W tym czasie napisał bowiem *Katechizm religii katolickiej dla młodzieży szkół średnich* (wydawany w latach 1897, 1899, 1908, a także w 1919 roku, czyli już po jego śmierci i odzyskaniu niepodległości przez Polskę), który był podręcznikiem w szkołach średnich w Galicji, jak również przetłumaczył z j. niemieckiego *Mały katechizm religii rzymsko-katolickiej* (1898 rok), wykorzystywany z kolei przez katechetów w szkołach ludowych. Ponadto zaangażował się w prace międzydiecezjalnej komisji zajmującej się układaniem planów nauczania i akceptowaniem książek do nauki religii (1893–1899), aktywnie uczestniczył w dwóch ogólnokrajowych zjazdach księży katechetów (wygłosił referat na zjeździe w Krakowie w 1895 roku

do zakonu oo. bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej, przyjął imię zakonne Julian (1841 rok) i odbył nowicjat. W 1848 roku ukończył studia filozoficzno-teologiczne we Lwowie, gdzie 6 maja 1848 roku przyjął święcenia kapłańskie. Po święceniach pełnił posługę w klasztorach oo. bernardynów we Lwowie (1848–1855), a następnie w Gwoźdźcu (1855–1867), Leżajsku (1867–1868), Rzeszowie (1868–1871), Brzeżanach (1871–1890) i ponownie w Leżajsku (1890–1899). Zmarł 9 marca 1899 roku w Leżajsku i tam został pochowany. Zob. J. Ślósarz, *O. Julian Ślósarz. (Wspomnienie pośmiertne)...*, dz. cyt.

oraz był współorganizatorem zjazdu we Lwowie w 1897 roku), a także działał w Związku Katechetów (od 1899 roku).

Równoległe z działalnością katechetyczną ks. Śłószarz pełnił obowiązki prefekta alumnów w rzymskokatolickim seminarium duchownym we Lwowie (1888–1892). Pracował również na stanowisku adiunkta (1886–1891) i docenta prywatnego (od 1902 roku) na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, na którym uzyskał habilitację w zakresie teologii pastoralnej (1901 rok). W latach 1899–1905 był delegatem lwowskiego konsystorza metropolitalnego w Zarządzie Głównym Towarzystwa Kótek Rolniczych we Lwowie.

Ks. Śłószarz był inicjatorem odzyskania na potrzeby młodzieży szkolnej dwóch lwowskich świątyni rzymskokatolickich, czyli kościołów Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny (procedura odzyskiwania świątyni miała miejsce w latach 1894–1898) oraz św. Wojciecha (w latach 1897–1905), które zostały przejęte przez zaborcę austriackiego pod koniec XVIII wieku wskutek tzw. kasaty józefińskiej i zamienione na urząd celny i magazyny dla wojska. Poza tym aktywnie działał w Towarzystwie Bursy św. Wojciecha, powstałym z jego inicjatywy w 1898 roku, które od 1906 roku prowadziło przy kościele pod tym wezwaniem internat dla ubogiej młodzieży szkół średnich.

W 1903 roku ks. Śłószarz został referentem konsystorza metropolitalnego we Lwowie, a w 1904 roku egzaminatorem i sędzią prosynodalnym. W 1904 roku mianowano go kanonikiem archikatedralnej kapituły lwowskiej, a później prałatem i scholastykiem (około 1915 roku). Od 1912 roku był również dziekanem dekanatu Szczerzec w archidiecezji lwowskiej. Po nominacji na kanonika zakończył pracę w szkołach średnich, jednak wciąż pozostawał zaangażowany w działalność Towarzystwa Bursy św. Wojciecha.

W trakcie nauki gimnazjalnej oraz późniejszych studiów i pracy duszpasterskiej we Lwowie ks. Śłószarz regularnie przyjeżdżał w okresach letnich do rodzinnej Węglówki, w której w latach 1894–1896 ufundował mały kościółek Matki Boskiej Anielskiej, rozbudowany w latach 1912–1913 do obecnego kształtu również dzięki niemu, a także przyczynił się do powstania parafii (1913 rok). Postarał się o sprowadzenie do Węglówki w 1909 roku siostr ze Zgromadzenia Franciszkanek Rodziny Maryi, które zajmowały się kościołem, pomagały w kształceniu dzieci oraz niosły pomoc chorym mieszkańcom. Ks. Śłószarz zmarł 1 września 1917 roku w Węglówce w wieku 67 lat.

Po I rozbiórce Polski w 1772 roku pierwsze dekady rządów zaborcy austriackiego były dla mieszkańców Galicji ze stolicą we Lwowie bardzo uciążliwe. Rozpoczął się proces intensywnej germanizacji wszystkich obszarów życia społecznego: administracji, nauki, szkolnictwa i kultury. Jednocześnie pogarszała się sytuacja

gospodarcza. Stan ten uległ poprawie dopiero po 1867 roku, kiedy krajom związkowym wchodzącym w skład dotychczasowej monarchii – przekształconej teraz w państwo dualistyczne Austro-Węgry – przyznano pewną autonomię oraz uprawnienia samorządowe. Nastąpiła stopniowa repolonizacja poszczególnych obszarów życia społecznego³. W tym czasie Lwów zaczął gwałtownie się rozwijać, a okres ten, trwający niemal do wybuchu I wojny światowej w 1914 roku, zdaniem wielu znawców dziejów miasta traktowany jest jako najlepszy w całej jego historii. Przykładowo, Stanisław Sławomir Nicieja pisze:

W czasach najlepszych w jego [Lwowa] dziejach, gdy był stolicą Galicji i korzystał z praw autonomicznych (1870-1914), przeżył niezwykły boom budowlany i cywilizacyjny. Jak grzyby po deszczu rosły tam wówczas wspaniałe późnoklasycyistyczne i secesyjne budowle: Sejmu Galicyjskiego – później Uniwersytetu, Politechniki, Galicyjskiej Kasy Oszczędności, Gimnazjum Franciszka Józefa, Teatru Wielkiego, Muzeum Przemysłowego, Biblioteki Uniwersyteckiej, nowoczesnego Dworca Kolejowego⁴.

W warunkach dynamicznego rozwoju Lwowa przyszło ks. Ślósarzowi żyć i pracować w tym mieście, z którym związany był przez około 36 lat jako alumn i kapłan. Był w tym czasie świadkiem ogromnych inwestycji oraz pozytywnych przeobrażeń społecznych i gospodarczych Lwowa. Poprzez swą działalność duszpasterską, katechetyczną, naukową i społeczną również przyczynił się do tego rozwoju.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie działalności katechetycznej ks. Ślósarza we Lwowie w dwóch podstawowych obszarach, które wzajemnie się przenikają: wychowawczo-dydaktycznym oraz organizacyjno-społecznym.

W jego pierwszej części przedstawiono rolę i podstawowe zadania księży katechetów w szkołach średnich w Galicji, a także zawarto charakterystykę pracy dydaktycznej ks. Ślósarza w szkołach we Lwowie, tj. w IV Gimnazjum, III Gimnazjum im. Franciszka Józefa, V Gimnazjum i w Wyższej Szkole Realnej. Wspomniano również o obowiązkach, które podejmował w tym czasie we Lwowie równoległe z nauczaniem religii. Chodzi o wikariat w parafii Matki Bożej Śnieżnej, pracę w charakterze prefekta alumnów w rzymskokatolickim seminarium duchownym, zatrudnienie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego oraz działalność w Zarządzie Głównym Towarzystwa Kółek Rolniczych.

³ Zob. Z. Frasz, *Galicja*, Wrocław 1999.

⁴ S. S. Nicieja, *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych*, t. I: *Lwów, Stanisławów, Tarnopol, Brzeżany, Boryslaw*, Opole 2012, s. 14 i 17.

W części drugiej opisano pracę ks. Śłószarza nad przygotowaniem *Katechizmu religii katolickiej dla młodzieży szkół średnich* i tłumaczeniem z j. niemieckiego *Małego katechizmu religii rzymsko-katolickiej*, a także inne rodzaje jego działań związanych z nauczaniem religii, takie jak działalność w międzydiecezjalnej komisji zajmującej się tworzeniem planów nauczania oraz akceptowaniem książek do nauki religii w Galicji, czynny udział w ogólnokrajowych zjazdach księży katechetów oraz działalność w Związku Katechetów.

W części trzeciej ukazano zaangażowanie ks. Śłószarza na rzecz odzyskania na potrzeby młodzieży szkolnej lwowskich kościołów Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny oraz św. Wojciecha, a także jego działalność w Towarzystwie Bursy św. Wojciecha.

I. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA KS. JANA ŚLÓSZARZA W SZKOŁACH ŚREDNICH WE LWOWIE

W szkolnictwie średnim w Galicji funkcjonowały równoległe ośmioklasowe gimnazja o profilu klasycznym oraz siedmioklasowe szkoły realne. Naukę w szkole średniej uczniowie podejmowali po ukończeniu czteroklasowej tzw. szkoły ludowej. Zarówno gimnazja klasyczne, jak i szkoły realne miały charakter ogólny, przy czym gimnazja przygotowywały do studiów uniwersyteckich, natomiast szkoły realne ukierunkowane były na studia politechniczne i rolnicze. W przypadku gimnazjów podstawą wykształcenia były języki klasyczne i nauki humanistyczne, z kolei w szkołach realnych były to języki nowożytnie i nauki matematyczno-przyrodnicze⁵.

Jednocześnie obowiązywał podział ośmioklasowych gimnazjów na klasy niższe i wyższe (po cztery lata nauki), z kolei w przypadku siedmioklasowych szkół realnych podział wyglądał następująco: klasy niższe – cztery lata, klasy wyższe – trzy lata. Ukończenie niższego gimnazjum uprawniało do wstąpienia do gimnazjum wyższego. Analogicznie sprawa wyglądała w odniesieniu do niższych i wyższych szkół realnych⁶.

Ustawowym zadaniem grona pedagogicznego szkół średnich w Galicji (gimnazjów i szkół realnych) było zapewnienie uczniom odpowiedniego wykształcenia i rzetelnej formacji intelektualnej o profilu klasycznym lub matematyczno-

⁵ Zob. A. Chwalba, *Historia Polski 1795–1918*, Kraków 2000, s. 514.

⁶ Zob. J. Kowalczyk, *Wyższa Szkoła Realna we Lwowie i jej przekształcenia (lata szkolne: 1873/1874–1920/1921)*, Kraków 2002, s. XXX–XXXI.

-przyrodniczym. W realizację tego ogólnego celu wpisywała się również praca nauczycieli religii, którymi byli księża katecheci.

Ks. Jan Ślósarz zaangażował się w nauczanie religii rzymskokatolickiej w szkołach średnich we Lwowie niemal tuż po odbyciu pięcioletnich studiów w Wyższym Instytucie Naukowym dla Księży Diecezjalnych w Wiedniu (1880–1885), określanym jako Augustineum lub Frintaneum, których uwieńczeniem było uzyskanie 21 października 1885 roku stopnia doktora teologii pastoralnej⁷.

Bezpośrednio po powrocie z Wiednia do Lwowa, 6 listopada 1885 roku, ks. Ślósarz został skierowany do parafii Matki Bożej Śnieżnej przy ul. Śnieżnej (obecnie ul. Snizna), w której pracował jako kooperator (wikariusz) w latach 1885–1888. Proboszczem parafii, na terenie której zamieszkiwało około 4 tys. katolików i 14 tys. Żydów, był ks. Stanisław Korzeniowski, natomiast drugim wikariuszem – ks. Walenty Wołcz⁸.

Niedługo po rozpoczęciu pracy w parafii, na początku lutego 1886 roku, ks. Ślósarz podjął zatrudnienie w charakterze szkolnego katechety. W lwowskich szkołach średnich przepracował łącznie około 17 lat (z krótką przerwą na przełomie lat 1890–1891). Pracę katechety zakończył w styczniu 1905 roku. W tym czasie dał się poznać jako kapłan niezwykle zaangażowany w wychowanie i kształcenie młodzieży w duchu religijnym. Nie ograniczał się przy tym wyłącznie do nauczania religii, ale podejmował także inne działania, które były korzystne dla młodzieży i środowiska katechetycznego. Za swą pracę był doceniany i poważany zarówno przez swoich uczniów, jak również przez władze kościelne oraz świeckie w Galicji.

Tabela 3. Ksiądz Ślósarz jako katecheta w szkołach średnich we Lwowie.

Lata	Szkoła średnia	Stanowisko	Lokalizacja szkoły	Dyrektor szkoły
1886–1890	IV Gimnazjum	zastępca katechety	ul. Wałowa 18, ul. Łyczakowska 3 i 10 (filie)	Walenty Kozioł

⁷ Zob. J. Ślósarz, *Curriculum vitae...*, dz. cyt.; K. Jastrzębski, *Ś. p. X. Dr. Jan Ślósarz...*, dz. cyt., s. 523; *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego. II...*, dz. cyt., s. 302.

⁸ Zob. *Catalogus Universi Venerabilis Cleri Saecularis et Regularis Archidioecesis Leopoliensis rit. lat. pro Anno Domini MDCCCLXXXVI*, Leopoli 1886, s. 15, 148.

Lata	Szkoła średnia	Stanowisko	Lokalizacja szkoły	Dyrektor szkoły
1891–1892	III Gimnazjum im. Franciszka Józefa	zastępca katechety	ul. S. Batorego 5, ul. Wałowa 18 (filia)	Wojciech Biesiadzki
1892–1894	V Gimnazjum	katecheta stały	ul. Wałowa 18, ul. Podwale 7 (filia)	Franciszek Próchnicki
1894–1905	Wyższa Szkoła Realna	katecheta stały	ul. Kamienna 2	Teofil Gerstmann

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: K. Jastrzębski, *Ś. p. X. Dr. Jan Ślósarz...*, dz. cyt., s. 523; *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego. II...*, dz. cyt., s. 302; J. Kowalczyk, *Wyższa Szkoła Realna we Lwowie...*, dz. cyt., s. LII–LIII; M. Gajak-Toczek, *Męskie gimnazja państwowe we Lwowie w latach 1772–1914*, „Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Litteraria Polonica” (2010) nr 13, s. 349–357.

1.1. Rola i zadania księży katechetów w szkołach średnich w Galicji

Nauczanie religii w systemie edukacyjnym w Galicji, który był częścią systemu austriackiego, pełniło podstawową funkcję wychowawczą i obejmowało wszystkie szczeble kształcenia. W szkołach średnich należało zapewnić regularne lekcje religii dla każdego wyznania reprezentowanego przez przynajmniej 20 uczniów (łącznie ze wszystkich klas). Plany nauczania religii musiały więc uwzględniać specyfikę poszczególnych wyznań. Religia jako przedmiot obowiązkowy nauczana była we wszystkich klasach (tj. w klasach I–VIII w gimnazjach oraz I–VII w szkołach realnych) w wymiarze 2 godzin tygodniowo. Realizacja procesu dydaktycznego i nadzór nad nim pozostawał w gestii właściwych Kościołów⁹.

Księża katecheci w galicyjskich szkołach średnich wskazywani byli przez władze kościelne, a następnie powoływani przez C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty w Wiedniu. Zasadniczym obowiązkiem katechetów było wyposażenie młodzieży szkolnej w uporządkowaną wiedzę teologiczną. Zgodnie z obowiązującym porządkiem prawnym ksiądz obejmujący posadę w szkole średniej wstępował do służby państwowej. Przepisy prawa świeckiego uznawały go za funkcjonariusza państwowego, zostawał więc objęty wymiarem praw

⁹ Zob. M. Stinia, *Podręczniki w gimnazjach galicyjskich w latach 1860–1918*, „Prace Komisji Historii Nauki Polskiej Akademii Umiejętności” 6 (2004), s. 7.

i obowiązków jako C.K. urzędnik. Władze szkolne wypłacały mu pensję oraz umożliwiały zdobywanie kolejnych szczebli urzędniczej hierarchii.

W środowisku katechetów wyróżniało się dwie zasadnicze grupy, a mianowicie katechetów stałych (rzeczywistych) oraz ich zastępców. Katecheci stali zajmowali uprzywilejowaną pozycję wśród księży pracujących w szkołach, stanowili jednak ich mniejszą część. Liczniejsza była grupa księży pracujących jako zastępcy katechetów, ich podstawowym zadaniem było uzupełnienie pracy głównego katechety, np. w czasie jego tymczasowej nieobecności związanej z urlopem zdrowotnym czy pełnieniem funkcji publicznej. Zastępca katechety mógł prowadzić regularne lekcje religii w danej klasie w całym roku szkolnym.

Przed objęciem posady każdy katecheta był zobligowany do złożenia przysięgi służbowej. Zobowiązywał się tym samym do zachowania porządku prawnego w szkole, szanowania pozycji dyrektora jako kierującego placówką, posłuszeństwa wobec władz państwowych i lojalności w stosunku do władcy cesarstwa austriackiego. Każdy katecheta deklarował, że nie należy do żadnej organizacji o celach politycznych.

W środowisku szkolnym katecheci byli pełnoprawnymi członkami grona pedagogicznego. Podobnie jak inni nauczyciele mieli prawa i obowiązki wynikające z tytułu przynależności do tego grona, w tym byli zobowiązani do uczestniczenia w posiedzeniach rady pedagogicznej¹⁰.

1.2. Zastępca katechety w IV Gimnazjum (1886–1890)

IV Gimnazjum we Lwowie powstało na bazie filii III Gimnazjum im. Franciszka Józefa i funkcjonowało od roku szkolnego 1879/1880¹¹. Była to pierwsza szkoła średnia, w której pracował ks. Ślósarz oraz zdobywał niezbędne doświadczenia dydaktyczne i wychowawcze na przyszłość. 6 lutego 1886 roku ks. Ślósarz został mianowany zastępcą katechety w IV Gimnazjum – zastąpił ks. Erazma Neuburga, który został proboszczem w Kozłowie. Obowiązki katechety stałego pełnił wówczas ks. Stanisław Wiśniowski. Mianowanie ks. Ślószarza, pracującego w tym czasie jako wikariusz w parafii Matki Bożej Śnieżnej, odbyło się w trakcie trwania roku szkolnego 1885/1886, a więc rozpoczął on wykonywanie

¹⁰ Zob. Cz. Chrzęszcz, *Wychowawcy elit. Działalność katechetów galicyjskich szkół średnich w latach 1867–1918*, Kraków 2015, s. 24–32.

¹¹ Zob. M. Gajak-Toczek, *Męskie gimnazja państwowe we Lwowie...*, dz. cyt., s. 352.

obowiązków katechetycznych w semestrze drugim. W sprawozdaniu dyrektora IV Gimnazjum z 1886 roku możemy przeczytać:

Wys. Rada szkolna krajowa [naczelną władzą oświatową w Galicji] rozporządzeniem z dnia 6 lutego 1886 l. 1499 uwolniła od obowiązków służbowych w tutejszym zakładzie katechetę obrz. rzym. katol. ks. Erazma Neuburga, który otrzymał probostwo w Kozłowie, a równocześnie na jego miejsce mianowała zastępcą nauczyciela religii dla uczniów obrz. rzym. kat. ks. Jana Śłószarza, Dra Teologii i kooperatora przy kościele paraf. Najśw. Panny Maryi Śnieżnej we Lwowie¹².

Główna siedziba IV Gimnazjum mieściła się wówczas w zabudowaniach klasztornych oo. bernardynów przy ul. Wałowej 18. Wynajmowano również budynki od osób prywatnych przy ul. Łyczakowskiej 3 i 10, które określano jako filie szkoły (IV Gimnazjum otrzymało własny gmach przy ul. Lipowej 2, obecnie ul. Mykoły Ustyjanowycza, po usilnych staraniach Rady Szkolnej Krajowej oraz władz miejskich dopiero w roku szkolnym 1890/91, a więc tuż po zakończeniu tam pracy przez ks. Śłószarza¹³. W latach pracy ks. Śłószarza dyrektorem szkoły był nauczyciel j. greckiego – Walenty Kozioł. W szkole rocznie uczyło się około 800 uczniów w 18 oddziałach¹⁴.

Warto dodać, że z historii polskich gimnazjów we Lwowie wynika, iż ich działalność nierozzerwalnie związana była z klasztorem oo. bernardynów, a dokładniej rzecz ujmując, z zabudowaniami klasztornymi w centrum miasta przy ul. Wałowej, w których udostępniano miejsce powstającym szkołom średnim i ich filiom, zanim doczekały się własnych budynków¹⁵. Nazwa ulicy pozostała do dziś niezmieniona, cały kompleks budynków klasztoru, dzwonnicy, systemu obwarowań i kościoła św. Andrzeja mieści się między wspomnianą ul. Wałową i dawnym pl. Bernardyńskim (obecnie pl. Soborny). Ks. Śłószarz, będąc katechetą w IV Gimnazjum (1886–1890), a później w III Gimnazjum im. Franciszka Józefa (1891–1892) oraz w V Gimnazjum (1892–1894), pracował właśnie w budynkach

¹² *Sprawozdanie Dyrektora C.K. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1886*, Lwów 1886, s. 79–80.

¹³ Zob. *Sprawozdanie Dyrektora C.K. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1886...*, dz. cyt., s. 116; M. Gajak-Toczek, *Męskie gimnazja państwowe we Lwowie...*, dz. cyt., s. 352.

¹⁴ Zob. *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1889*, Lwów 1889, s. 383–384.

¹⁵ Zob. M. Gajak-Toczek, *Męskie gimnazja państwowe we Lwowie...*, dz. cyt., s. 350–354.

klasztornych oo. bernardynów, w których wspomniane szkoły miały akurat w tym czasie swoje siedziby i filie¹⁶.

Ilustracja 29. Fotografia klasztoru oo. bernardynów i kościoła św. Andrzeja we Lwowie.

Ksiądz Ślósarz pracował na stanowisku zastępcy katechety w IV Gimnazjum przez trzy i pół roku. W tym okresie prowadził regularne lekcje religii w różnych klasach w łącznym wymiarze 18 godzin tygodniowo. Program nauki w gimnazjach galicyjskich ustalony przez C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty w Wiedniu obejmował 2 godziny lekcji religii tygodniowo w klasach I-VIII, w tym następujące zagadnienia: klasa I – zasady katolickiej wiary i obyczajów, klasa II – historia starego testamentu, klasa III – historia nowego zakonu, klasa IV – nauka o obrzędach kościoła katolickiego, klasa V – dogmatyka ogólna, klasa VI – dogmatyka szczegółowa, klasa VII – etyka katolicko-chrześcijańska, klasa VIII – historia kościoła katolickiego¹⁷.

¹⁶ Jak wcześniej wspomniano, z konwentem oo. bernardynów we Lwowie związany był również o. Julian Ślósarz – wuj i duchowy opiekun ks. Ślósarza. O. Julian, przebywając w lwowskim konwencie, ukończył studia filozoficzno-teologiczne, a następnie przyjął święcenia kapłańskie w 1848 roku. W latach 1848–1855 był wikariuszem w parafii św. Andrzeja przy klasztorze oo. bernardynów we Lwowie. Zob. J. Ślósarz, *O. Julian Ślósarz. (Wspomnienie pośmiertne)*..., dz. cyt., s. 152.

¹⁷ Zob. *Sprawozdanie Dyrektora C.K. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1886*..., dz. cyt., s. 81–88.

Tabela 4. Obciążenia dydaktyczne ks. Śłószarza jako zastępcy katechety w IV Gimnazjum we Lwowie w latach 1886–1890.

Rok szkolny	Klasy	Łączny wymiar godzin tygodniowo
1885/1886	I abc, III abc, VI ab, VIII	18
1886/1887	III abc, IV ab, VI ab, VII ab	18
1887/1888	I abc, II bc, IV ab, V ab	18
1888/1889	Brak danych	Brak danych
1889/1890	I abc, II bc, III bc, IV b, VI b	18

Źródła: Opracowanie własne na podstawie: *Sprawozdanie Dyrektora C.K. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1886...*, dz. cyt., s. 77; *Sprawozdanie Dyrektora C.K. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1887*, Lwów 1887, s. 75; *Sprawozdanie Dyrektora C.K. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1888*, Lwów 1888, s. 55; *Sprawozdanie Dyrektora C.K. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1890*, Lwów 1890, s. 54.

W analizowanym czasie ks. Śłószarz, pracując na stanowisku zastępcy katechety w szkole średniej, kontynuował również rozwój kariery naukowej na Uniwersytecie Lwowskim, którego siedziba mieściła się wówczas w budynku przy ul. św. Mikołaja – obecnie ul. Mychajła Hruszewskiego¹⁸. Stopień doktora teologii pastoralnej, uzyskany w Wiedniu (1885 rok), umożliwił ks. Śłószarzowi podjęcie starań o przyjęcie do pracy dydaktycznej i naukowej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego. 3 listopada 1886 roku złożył podanie do Rady Wydziału Teologicznego o zatrudnienie na stanowisku adiunkta. Prośbę rozpatriono pozytywnie i przyznano ks. Śłószarzowi etat adiunkta na okres dwóch lat¹⁹. Po upływie tego czasu zwrócił się 5 października 1888 roku z podaniem do Rady Wydziału Teologicznego o przedłużenie zatrudnienia na

¹⁸ Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę nadano Uniwersytetowi Lwowskiemu w 1919 roku nazwę Uniwersytetu Jana Kazimierza, natomiast w 1920 roku przekazano uczelni okazały gmach byłego Sejmu Krajowego Galicji przy ul. Marszałkowskiej 1 (obecnie ul. Uniwersytecka), który stał się jej główną siedzibą. Dotychczasowa siedziba przy ul. św. Mikołaja pozostała w zasobach uczelni i była od tego momentu określana jako tzw. stary uniwersytet. Zob. M. Orłowicz, *Ilustrowany przewodnik po Lwowie ze 102 ilustracjami i planem miasta*, Lwów–Warszawa 1925, s. 123; J. Draus, *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*, Kraków 2007.

¹⁹ Zob. J. Śłószarz, *Podanie do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego*, Lwów, 3 XI 1886..., dz. cyt.

stanowisku adiunkta, co ponownie skończyło się pozytywnym rozpatrzeniem²⁰. Zakres obowiązków ks. Śłósarza na stanowisku adiunkta na bieżąco dostosowywano do potrzeb Wydziału Teologicznego. Dotyczyły one przede wszystkim zastępstw profesorów w trakcie prowadzenia zajęć czy egzaminów z powodu ich choroby lub wyjazdów²¹.

Rektorem Uniwersytetu Lwowskiego w początkowym okresie pracy ks. Śłósarza był Tadeusz Pilat (1886–1887), a następnie byli to: Euzebiusz Czerkawski (1887–1888), Leonard Piętaś (1888–1889), ks. Klemens Sarnicki (1889–1890) oraz Tomasz Stanecki (1890–1891). Natomiast dziekanem Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego był ks. Marceł Paliwoda (1886–1887), a następnie: ks. Ludwik Kloss (1887–1888), ks. Jan Bartoszewski (1888–1889), ks. Józef Delkiewicz (1889–1890) i ks. Albert Filarski (1890–1891).

W okresie zatrudnienia ks. Śłósarza na Uniwersytecie Lwowskim kształciło się na trzech Wydziałach (Teologicznym, Prawa, Filozofii) łącznie około 1200 studentów rocznie, w tym na Wydziale Teologicznym studiowało około 360 osób²². W zajęciach na Wydziale Teologicznym uczestniczyli głównie kandydaci do stanu duchownego, w tym alumni rzymskokatolickiego seminarium duchownego we Lwowie, znajdującego się wówczas przy ul. Stefana Czarnieckiego (obecnie ul. Wołodymyra Wynnyczenki). Alumni lwowskiego seminarium kształtowali formację duchową w budynkach seminaryjnych, natomiast studia teologiczne odbywali właśnie na Uniwersytecie Lwowskim. W wykładach na Wydziale Teologicznym mogli również uczestniczyć słuchacze innych wydziałów, a także osoby duchowne niebędące słuchaczami uniwersytetu²³.

W 1888 roku ks. Śłósarz zakończył pracę na stanowisku wikariusza w parafii Matki Bożej Śnieżnej. W tym samym roku podjął natomiast obowiązki prefekta alumnów w rzymskokatolickim seminarium duchownym we Lwowie, które pełnił do 1892 roku. Rektorem seminarium był w tym czasie ks. Jan Pużyna, natomiast wicerektorem – ks. Leon Wałęga. Wspomnieć trzeba również o ojcu duchownym alumnów ks. Kajetanie Sakowskim oraz o drugim prefekcie, któ-

²⁰ Zob. J. Bartoszewski, Nota w sprawie petycji ks. J. Śłósarza o przedłużenie kadencji adiunkta, Lwów, 5 X 1888..., dz. cyt.

²¹ Zob. J. Śłósarz, Curriculum vitae..., dz. cyt.

²² Zob. *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1933...*, dz. cyt., s. 33–36.

²³ Zob. *C.K. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I. we Lwowie, Skład Uniwersytetu i program wykładów w letnim półroczu 1886/7...*, dz. cyt., s. 24.

rym był ks. Bolesław Twardowski. W seminarium kształciło się wówczas łącznie około 80 alumnów rocznie na czterech latach studiów²⁴.

Przełom lat 80. i 90. XIX wieku był więc czasem niezwykle wyężonej działalności ks. Śłószarza we Lwowie. W tym okresie był kolejno wikariuszem w parafii Matki Bożej Śnieżnej (1885–1888), zastępcą katechety w IV Gimnazjum (1886–1890), adiunktem na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego (1886–1891) i prefektem studiów w seminarium duchownym we Lwowie (1888–1892).

10 listopada 1890 roku – w związku z licznymi obowiązkami – ks. Śłószarz zakończył pracę na stanowisku zastępcy katechety w IV Gimnazjum. Informację o tym można znaleźć w sprawozdaniu dyrektora szkoły z 1891 roku:

Wys. Rada szk. kraj. reskryptem z d. 10 listopada 1890 l. 19.831 poleciła dotychczasowego zastępcę katechety ks. Dra Jana Śłószarza, którego powołano na zastępcę prof. uniwersytetu, uwolnić od obowiązków nauczycielskich a na jego miejsce zamianowała ks. Jana Gnatowskiego zastępcą katechety w tutejszym zakładzie²⁵.

Przerwa w nauczaniu religii przez ks. Śłószarza w szkołach średnich miała jednak charakter tymczasowy. Pierwsze doświadczenia dydaktyczne i wychowawcze, zdobyte w IV Gimnazjum, już wkrótce miały być przez niego spożytkowane i pogłębione w kolejnych szkołach.

1.3. Zastępca katechety w III Gimnazjum im. Franciszka Józefa (1891–1892)

Rok po zakończeniu pracy w IV Gimnazjum, 4 grudnia 1891 roku, powierzono ks. Śłószarzowi obowiązki zastępcy katechety w III Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie, w którym katechetą stałym był ks. Alojzy Jougan²⁶. Ks. Śłószarz

²⁴ Zob. *Catalogus Universi Venerabilis Cleri Saecularis et Regularis Archidioecesis Leopoliensis rit. lat. pro Anno Domini MDCCCLXXXIX*, Leopoli 1889, s. 22–23, 142 i 146.

²⁵ *Sprawozdanie Dyrektora C.K. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1891*, Nakładem Funduszu Naukowego, Czcionkami Drukarni Ludowej, Lwów 1891, s. 34, <http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/docmetadata?id=5193&from=publication> (18 VII 2021).

²⁶ W latach 1905–1913 w III Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie kształcił się pod opieką ks. Jana Śłószarza jego bratanek – ks. Marcin Śłószarz (urodzony 22 maja 1893 roku w Kobielniku). Ojcem ks. Marcina był Stanisław Śłószarz – starszy brat ks. Jana. Po zdaniu matury w III Gimnazjum w 1913 roku ks. Marcin podjął studia filozoficzno-teologiczne na Wydziale Teologicznym

został powołany w miejsce ks. Józefa Glińskiego, którego skierowano do pracy na probostwo w Firlejowie. Główna siedziba III Gimnazjum, funkcjonującego od 1857 roku, znajdowała się od 1876 roku w nowym budynku – wzniesionym dzięki staraniom gminy miejskiej – przy ul. Batorego 5 (obecnie ul. Kniazia Romana Mściślawowicza), gdzie urzędowało kierownictwo placówki oraz prowadzono lekcje dla klas V–VIII. Z kolei filia szkoły z klasami I–IV zlokalizowana była w zabudowaniach klasztornych oo. bernardynów przy ul. Wałowej 18. Ksiądz Jougan, wraz z pomagającym mu ks. Hubertem Wegmannem, nauczał religii w głównej siedzibie szkoły, natomiast ks. Śłószarz – w jej filii²⁷. Powołanie ks. Śłószarza na stanowisko zastępcy katechety odnotowano w sprawozdaniu dyrektora III Gimnazjum z 1892 roku:

W miejsce ks. Józefa Glińskiego, który otrzymał instytucją na probostwo w Firlejowie, mianowany został reskr. Wys. c.k. Rady szk. kr. z d. 4 grudnia 1891. l. 23411 zastępcą katechety na filii ks. dr. Jan Śłószarz, a pomocnikiem katechety w głównym budynku ks. Hubert Wegmann²⁸.

Dyrektorem III Gimnazjum, liczącego ponad 1000 uczniów w 21 oddziałach rozmieszczonych w wyżej wymienionych lokalizacjach, był nauczyciel j. greckie-

Uniwersytetu Lwowskiego. W 1920 roku, a więc już po śmierci swego wuja – ks. Jana (1917 rok), otrzymał święcenia kapłańskie w Lublinie. Mszę św. prymicyjną odprawił 27 czerwca 1920 roku w kościele Matki Boskiej Anielskiej ufundowanym przez ks. Jana w Węglówce. Po święceniach kapłańskich ks. Marcin pracował na stanowisku wikariusza w następujących parafiach w archidiecezji lubelskiej: Częstoborowice, Krasnobród, Gorków, Krasnystaw, Lubartów, Fajslawice i w parafii św. Michała w Lublinie. 19 kwietnia 1929 roku otrzymał nominację na tymczasowego administratora parafii św. Anny w Prawnie w dekanacie opolskim (chodzi o Opole Lubelskie w archidiecezji lubelskiej), natomiast 12 czerwca 1929 roku został mianowany proboszczem tej parafii. 4 lutego 1939 roku został przeniesiony do parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bobach, w dekanacie krańickim (archidiecezja lubelska), gdzie również pełnił urząd proboszcza i przeżył II wojnę światową. Był kapelanem Batalionów Chłopskich, a potem Armii Krajowej. Zmarł nagle – 23 czerwca 1947 roku – w wieku zaledwie 54 lat. Jego pogrzeb był wielką manifestacją wiary i modlitwy oraz znakiem czci i szacunku dla zmarłego kapłana. Grobowiec ks. Marcina Śłószarza znajduje się na cmentarzu w Bobach. Zob. *Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Lwowskiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie za rok szkolny 1913*, Lwów 1913, s. 69; zob. także: *Ks. Marcin Śłószarz*, <https://prawno.diecezja.lublin.pl/Parafia/Duszpasterze/duszpasterz.html#spis> (18 VII 2020).

²⁷ Zob. *Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Lwowskiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie za rok szkolny 1892*, Lwów 1892, s. 71; M. Gajak-Toczek, *Męskie gimnazja państwowe we Lwowie...*, dz. cyt., s. 351–352.

²⁸ *Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Lwowskiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie za rok szkolny 1892...*, dz. cyt., s. 44.

go – Wojciech Biesiadzki²⁹. Funkcję kierownika filii pełnił natomiast nauczyciel j. polskiego – Franciszek Próchnicki³⁰. Ksiądz Ślósarz nauczał tam religii w roku szkolnym 1891/1892 w wymiarze 18 godzin w tygodniu w klasach I cd, II abc, III bc i IV bc. W każdej klasie prowadził 2 godziny lekcji w tygodniu, zgodnie z przedstawionym wcześniej programem nauki w gimnazjach galicyjskich³¹.

Na początku następnego roku szkolnego 1892/1893 – wskutek przekształcenia filii szkoły w samodzielne czteroklasowe V Gimnazjum (gimnazjum niższe) oraz dzięki pozytywnej ocenie dotychczasowej pracy katechetycznej – ks. Ślósarz rozpoczął pracę jako katecheta stały w nowo powstałej w ten sposób placówce.

1.4. *Katecheta stały w V Gimnazjum (1892–1894)*

Ważną datą w działalności katechetycznej ks. Ślósarza był 24 czerwca 1892 roku, kiedy po raz pierwszy został powołany na stanowisko katechety stałego (rzczywistego) w V Gimnazjum we Lwowie, które uruchomiono – podobnie jak w przypadku IV Gimnazjum – na bazie filii III Gimnazjum im. Franciszka Józefa³². Jako katecheta stały ks. Ślósarz pracował w V Gimnazjum przez dwa kolejne lata (1892–1894) zaraz po powstaniu szkoły. Szkołę uruchomiono w formie gimnazjum niższego (klasy I–IV), jednak w kolejnych latach sukcesywnie zwiększano liczbę klas – aż do osiągnięcia pełnego cyklu kształcenia charakterystycznego dla gimnazjum wyższego (klasy I–VIII). Dyrektorem placówki, liczącej w okresie pracy ks. Ślósarza rocznie około 600 uczniów (4 klasy niższe w II oddziałach w roku szkolnym 1892/1893 oraz 5 klas w II oddziałach w roku szkolnym 1893/1894), był polonista Franciszek Próchnicki – wcześniej kierownik filii III Gimnazjum im. Franciszka Józefa³³.

²⁹ Zob. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1892*, Lwów 1892, s. 383.

³⁰ Zob. M. Gajak-Toczek, *Męskie gimnazja państwowe we Lwowie...*, dz. cyt., s. 352.

³¹ Zob. *Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Lwowskiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie za rok szkolny 1892...*, dz. cyt., s. 40.

³² Zob. *Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Lwowskiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie za rok szkolny 1893*, Lwów 1893, s. 40; M. Gajak-Toczek, *Męskie gimnazja państwowe we Lwowie...*, dz. cyt., s. 352–353; M. Gajak-Toczek, *Dzieje V Gimnazjum Państwowego we Lwowie – wydarzenia, fakty, sylwetki uczniów i nauczycieli*, „Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Litteraria Polonica” (2011) nr 14, s. 212–213.

³³ Zob. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1893*, Lwów 1893, s. 384; *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1894*, Lwów 1894, s. 384.

W tym czasie szkoła nie miała jeszcze własnego budynku. Zajęcia prowadzono w budynkach klasztornych przy ul. Wałowej 18 oraz na pierwszym piętrze w wynajmowanej kamienicy przy ul. Podwale 7 (obecnie ul. Pidwalna), gdzie można było urządzić dodatkowe sale szkolne. Dopiero w 1907 roku szkołę przeniesiono do nowego gmachu przy ul. Młynarskiej (obecnie ul. Lemkiwska)³⁴.

Dopóki V Gimnazjum miało charakter niezupełny (brak ośmioletniego cyklu kształcenia), nie wydawało sprawozdań rocznych. Z tego powodu nie można dokładnie określić wymiaru obciążeń dydaktycznych i ewentualnych innych obowiązków ks. Śłósarza jako katechety stałego w tej placówce. Pierwsze sprawozdanie roczne opublikowane zostało za rok szkolny 1896/1897, a więc już po zakończeniu tam pracy przez ks. Śłósarza³⁵. Na podstawie obowiązujących wtedy przepisów prawa (wspomniany program nauki w gimnazjach galicyjskich ustalony przez C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty w Wiedniu), zajęć realizowanych wcześniej przez ks. Śłósarza w IV Gimnazjum (w latach 1886–1890) oraz w III Gimnazjum im. Franciszka Józefa (1891–1892) można jednak przypuszczać, że jako katecheta w V Gimnazjum realizował około 18 godzin zajęć dydaktycznych tygodniowo.

1.5. Katecheta stały w Wyższej Szkole Realnej (1894–1905)

15 lipca 1894 roku ks. Śłósarz został powołany na stanowisko katechety stałego w siedmioklasowej Wyższej Szkole Realnej we Lwowie, natomiast 23 października 1895 roku nadano mu tytuł profesora w zawodzie nauczycielskim. Informacje o powyższych faktach można znaleźć w sprawozdaniach dyrekcji Wyższej Szkoły Realnej z lat 1895 i 1896:

JE p. Minister Wyzn. i Ośw. reskr. z 15. lipca 1894 L. 16.051 zamianował ks. Dr. Jana Śłósarza rzeczywistym katechetą rz.-kat. w tutejszym zakładzie (Rsk. z 31. lipca 1894 L. 15.730)³⁶.

³⁴ Zob. *Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum V we Lwowie za rok szkolny 1897*, Lwów 1897, s. 39; M. Gajak-Toczek, *Dzieje V Gimnazjum Państwowego we Lwowie...*, dz. cyt., s. 215.

³⁵ Zob. *Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum V we Lwowie za rok szkolny 1897...*, dz. cyt., s. 40.

³⁶ *Dwudzieste drugie sprawozdanie Dyrekcji C.K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1895...*, dz. cyt., s. 74.

R. S. k. [Rada Szkolna Krajowa] z 23 października 1895 L. 27316 zatwierdziła ks. Dr. Jana Ślósarza w zawodzie nauczycielskim, nadając mu tytuł profesora³⁷.

Początki Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie sięgają drugiej dekady XIX wieku³⁸. Była to – podobnie jak gimnazjum – szkoła średnia o charakterze ogólnym, ale przygotowująca głównie do studiów politechnicznych i rolniczych. Od 1876 roku szkoła znajdowała się w nowym, sfinansowanym z funduszy miejskich budynku przy ul. Kamiennej 2 (obecnie ul. Wołodymyra Szuchewycza), który traktowany był od tej pory jako jej główny gmach. Budynek stanowił architektoniczną całość z oddaną do użytku w tym samym roku nową siedzibą III Gimnazjum im. Franciszka Józefa przy ul. Batorego 5 (obecnie ul. Kniazia Romana Mściśławowicza)³⁹.

Ilustracja 30. Fotografia III Gimnazjum im. Franciszka Józefa oraz Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie.

³⁷ *Dwudzieste trzecie sprawozdanie Dyrekcji C.K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1896*, Lwów 1896, s. 53.

³⁸ *Zob. Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1895*, Lwów 1895, s. 391.

³⁹ *Zob. J. Kowalczyk, Wyższa Szkoła Realna we Lwowie...*, dz. cyt., s. LII–LIII.

W okresie pracy ks. Ślósarza w Wyższej Szkole Realnej dyrektorem placówki był Teofil Gerstmann, filozof, nauczyciel historii powszechnej, C.K. radca rządu i radny miasta Lwowa, delegat do C.K. Rady Szkolnej Krajowej. Trzeba zaznaczyć, że na przełomie XIX i XX wieku – podobnie jak w lwowskich gimnazjach – gwałtownie wzrosła liczba uczniów tej szkoły. W pierwszym roku pracy ks. Ślósarza (1894/1895) było to nieco ponad 500 uczniów, a cztery lata później 670 uczniów (1898/1899). Z tego powodu na początku roku szkolnego 1899/1900 powstała czteroklasowa filia przy ul. Szeptyckich 14 i 16 oraz Szumlańskiego 7 z osobnym kierownictwem, którą od roku 1903/1904 przekształcono w II Wyższą Szkołę Realną we Lwowie. Z kolei dotychczasowy zakład główny przy ul. Kamiennej 2, w którym kontynuował pracę ks. Ślósarz, zaczęto określać jako I Wyższą Szkołę Realną. W roku szkolnym 1903/1904 łączna liczba uczniów w I i II Wyższej Szkole Realnej wynosiła około 1070⁴⁰.

Ks. Ślósarz jako katecheta stały w Wyższej Szkole Realnej prowadził lekcje religii w wymiarze 14–18 godzin tygodniowo (w jednej klasie – tak samo jak w gimnazjum – realizowano 2 godziny lekcji w tygodniu). Jego zastępcami byli: ks. Feliks Malarski (w latach 1894–1899), ks. Maciej Sieniatycki (1899–1901), ks. Jan Kiernicki (1901–1903) i ks. Kazimierz Dziurzyński (1903–1904). Według rozporządzenia C.K. Ministerstwa Wyznań i Oświaty w Wiedniu z dnia 10 maja 1893 roku plan galicyjskich szkół realnych zawierał następujące zagadnienia w ramach nauki religii: klasa I – zasady katolickiej wiary i moralności, klasa II – dzieje starego zakonu z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej, klasa III – żywot Pana Jezusa i dzieje apostołskie również z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej, klasa IV – wyjaśnienie ważniejszych obrzędów kościelnych z podaniem powodu i czasu ich wprowadzenia, klasa V – historyczny przegląd głównych źródeł katolickiej nauki wiary i moralności (w I. półroczu) i dogmatyka katolicka (w II. półroczu), klasa VI – etyka katolicka, klasa VII – przegląd historii kościelnej⁴¹.

Będąc katechetą stałym, ks. Ślósarz zobowiązany był do głoszenia uczniom podczas mszy św. w niedziele i święta nauki umoralniającej zwanej egzortą⁴².

⁴⁰ Zob. *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1895...*, dz. cyt., s. 391; *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1899*, Lwów 1899, s. 466–467; *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1901*, Lwów 1901, s. 466–467; *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1904*, Lwów 1904, s. 496–497.

⁴¹ Zob. *Dwudzieste drugie sprawozdanie Dyrekcji C.K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1895...*, dz. cyt., s. 46–58.

⁴² Zob. Cz. Chrzęszcz, *Wychowawcy elit...*, dz. cyt., s. 30.

Właśnie z okresu pracy w Wyższej Szkole Realnej pochodzi egzorta jego autorstwa wydana drukiem w „Dwutygodniku Katechetycznym” w 1897 roku⁴³.

Tabela 5. Obciążenia dydaktyczne ks. Śłószarza jako katechety stalego w Wyższej Szkole Realnej we Lwowie w latach 1894–1904.

Rok szkolny	Klasy	Łączny wymiar godzin tygodniowo
1894/1895	I ab, IV ab, V ab, VI, VII ab	18
1895/1896	I ab, IV ab, V, VI, VII	14
1896/1897	I ab, II ab, V ab, VI, VII	16
1897/1898	Brak danych	Brak danych
1898/1899	III ab, IV ab, V ab, VI, VII	16
1899/1900	III b, IV ab, V b, VI ab, VII	16
1900/1901	IIIb, IV ab, V ab, VI ab, VII	16
1901/1902	III b, IVa, Vabc, VIab, VII ab	18
1902/1903	III b, IV ab, V ab, VI ab, VII ab	18
1903/1904	IV ab, V ab, VI, VII abc	16

Źródła: Opracowanie własne na podstawie: *Dwudzieste drugie sprawozdanie Dyrekcji C.K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1895...*, dz. cyt., s. 44; *Dwudzieste trzecie sprawozdanie Dyrekcji C.K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1896*, Lwów 1896, s. 24; *Dwudzieste czwarte sprawozdanie Dyrekcji C.K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1897*, Lwów 1897, s. 47; *Dwudzieste szóste sprawozdanie Dyrekcji C.K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1899*, Lwów 1899, s. 33; *Dwudzieste siódme sprawozdanie Dyrekcji C.K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1900*, Lwów 1900, s. 4; *Dwudzieste ósme sprawozdanie Dyrekcji C.K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1901*, Lwów 1901, s. 17; *Dwudzieste dziewiąte sprawozdanie Dyrekcji C.K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1902*, Lwów 1902, s. 39; *Trzydzieste sprawozdanie Dyrekcji C.K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1903*, Lwów 1903, s. 26; *Trzydzieste pierwsze sprawozdanie Dyrekcji C.K. I. Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1904*, Lwów 1904, s. 38.

W okresie zatrudnienia w Wyższej Szkole Realnej ks. Śłószarz nie rezygnował z kariery naukowej, miał zamiar ponownie znaleźć się w gronie wykładowców Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego. Po zakończeniu pracy na stanowisku adiunkta w 1891 roku, o czym była mowa wcześniej, ks. Śłószarz

⁴³ Zob. J. Śłószarz, *Egzorta przy rozpoczęciu II. półrocza...*, dz. cyt.

przez kilka kolejnych lat nie był związany z Uniwersytetem Lwowskim. Jednak 13 grudnia 1895 roku skierował podanie do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego z prośbą o nominację na wolną Katedrę Historii Kościoła i stałe zatrudnienie na uczelni⁴⁴. Rektorem uczelni był wówczas Oswald Balzer, natomiast dziekanem Wydziału Teologicznego – ks. Józef Komarnicki. Możliwość zatrudnienia powstała w związku ze śmiercią wykładowcy – ks. Eustachego Skrochowskiego, który zmarł 16 września 1895 roku. Pomimo odpowiedniego wykształcenia, zaangażowania w działalność duszpasterską i katechetyczną w szkołach średnich oraz pozytywnych opinii profesorów Wydziału Teologicznego starania ks. Śłószarza zakończyły się niepowodzeniem. Uzasadnieniem zaistniałej sytuacji miał być brak dorobku naukowego ks. Śłószarza w zakresie historii Kościoła. Nominację na wolne stanowisko otrzymał 21 września 1896 roku ks. Jan Fijałek⁴⁵.

Nieudana próba w staraniach o katedrę i stałe zatrudnienie na Uniwersytecie Lwowskim nie zniechęciła ks. Śłószarza do pracy naukowej. Wręcz przeciwnie, 8 czerwca 1900 roku skierował pismo do Rady Wydziału Teologicznego lwowskiej uczelni z prośbą o otwarcie postępowania habilitacyjnego na podstawie wydanej drukiem rozprawy *O cenzurach kościelnych i ekskomunikach w szczególności sposób Papieżowi zastrzeżonych* (Lwów, 1900)⁴⁶. Co warte odnotowania, na stronie tytułowej pracy, poniżej imienia i nazwiska autora, znajduje się adnotacja o jego zatrudnieniu w charakterze katechety w Wyższej Szkole Realnej we Lwowie. Trzeba też wspomnieć, że pracując w tej szkole, ks. Śłószarz opublikował również inne prace, tj. *De investitura dissertatio* (Lwów, 1896)⁴⁷ oraz *Władzę kluczków w Św. Sakramencie Pokuty* (Lwów, 1902)⁴⁸.

Po otrzymaniu pozytywnych recenzji rozprawy ks. Śłószarz został dopuszczony do kolokwium habilitacyjnego, które odbyło się 6 listopada 1900 roku na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego. W tym czasie rektorem uczelni był ks. Józef Bilczewski, natomiast funkcję dziekana Wydziału Teologicznego sprawował ks. Józef Komarnicki. W trakcie kolokwium korzystnie oceniono kwalifikacje i dorobek ks. Śłószarza oraz dopuszczono go do przedstawienia wykładu pod tytułem „Jak ma kaznodzieja poruszyć wolę słuchacza?”. Wykład

⁴⁴ Zob. J. Śłószarz, Podanie do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego, Lwów, 13 XII 1895..., dz. cyt.

⁴⁵ Zob. L. Finkel, M. Chlamtacz, *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego I...*, dz. cyt. s. 117.

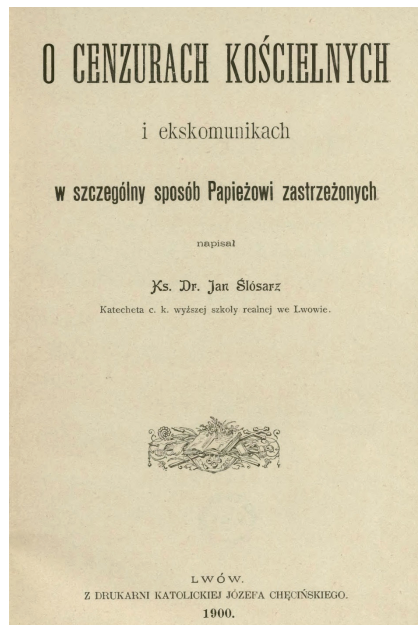
⁴⁶ Zob. J. Śłószarz, *O cenzurach kościelnych...*, dz. cyt.; J. Śłószarz, Pismo do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego, Lwów, 8 VI 1900..., dz. cyt.

⁴⁷ J. Śłószarz, *De investitura dissertatio...*, dz. cyt.

⁴⁸ J. Śłószarz, *Władza kluczków...*, dz. cyt.

wyłączony 15 listopada 1900 roku także oceniono pozytywnie. Stanowiło to podstawę zatwierdzenia habilitacji ks. Śłószarza w zakresie teologii pastoralnej⁴⁹. Ostateczna decyzja w tej sprawie została podjęta przez C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty w Wiedniu reskryptem z 6 maja 1901 roku⁵⁰.

Ilustracja 31. Strona tytułowa pracy habilitacyjnej autorstwa ks. Śłószarza: *O cenzurach kościelnych i ekskomunikach w szczególny sposób Papieżowi zastrzeżonych* (Lwów, 1900).

Ks. Śłószarz po uzyskaniu habilitacji znalazł się w gronie tzw. docentów prywatnych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego⁵¹. Tytuł naukowy docenta prywatnego – przyznawany w krajach niemieckojęzycznych (Galicja w zaborze austriackim) osobom ze stopniem doktora, które złożyły i obroniły

⁴⁹ Zob. J. Komarnicki, Kopia pisma dziekana fakultetu teologicznego do ks. J. Śłószarza, Lwów, 3 XI 1900..., dz. cyt.

⁵⁰ Zob. *Pismo Ministerstwa Wyznań i Oświaty w Wiedniu do Dziekana Wydziału Teologicznego...*, dz. cyt.; *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego. II...*, dz. cyt., s. 285.

⁵¹ Zob. *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego. II...*, dz. cyt., s. 302; *C.K. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I we Lwowie, Skład Uniwersytetu i program wykładów w półroczu zimowym 1901/1902*, Lwów 1901, s. 7.

pracę habilitacyjną – nie oznaczał jednak stałej (etatowej) pracy na uczelni wyższej, a jedynie doraźne zatrudnienie w przypadku wystąpienia takiej potrzeby ze strony uczelni. Co więcej, docent prywatny nie był opłacany z funduszy uczelni, ale ze składek studentów wybierających jego zajęcia i uczęszczających na nie⁵².

Ks. Śłószarz nie został zatrudniony na stałe na Wydziale Teologicznym z powodu braku wolnego miejsca. Katedrą Teologii Pastoralnej, którą mógł być on potencjalnie zainteresowany, kierował bowiem wówczas ks. Ludwik Kloss. Szansa na objęcie katedry pojawiła się w 1902 roku. Wtedy to wspomniany już ks. Kloss przeszedł w stan spoczynku (13 lutego 1902 roku), a wkrótce zmarł (17 marca 1902 roku)⁵³. W tym roku ks. Śłószarz był brany pod uwagę jako jeden z kandydatów do objęcia zwolnionego miejsca, przy czym katedrę objął ostatecznie 18 kwietnia 1903 roku wyżej oceniony pod względem naukowym ks. Alojzy Jougan⁵⁴.

W latach 1901–1917 ks. Śłószarz pozostawał jako docent prywatny nieetatowym pracownikiem Wydziału Teologicznego, który sporadycznie podejmował prowadzenie zajęć ze studentami, tzn. jedynie w przypadku wystąpienia takiego zapotrzebowania. W tym czasie (aż do śmierci) był jednak regularnie wymieniany w cyklicznie publikowanym składzie wykładowców Uniwersytetu Lwowskiego, choć często z adnotacją, że w danym semestrze nie prowadził wykładów⁵⁵.

Początek XX wieku był okresem szybkiego wzrostu liczby studentów na Uniwersytecie Lwowskim. W latach 1901–1913 ich łączna liczba na czterech Wydziałach Uniwersytetu Lwowskiego (Teologicznym, Prawa, Lekarskim, Filozoficznym) zwiększyła się z 1,6 tys. do ponad 5,6 tys. osób rocznie, w tym na Wydziale Teologicznym z 85 do 359 osób. Po wybuchu I wojny światowej liczba słuchaczy gwałtownie spadła i wynosiła w latach 1915–1917 dla całej uczelni nieco ponad 350 osób rocznie, z czego na Wydział Teologiczny przypadało około 250 osób⁵⁶.

Z publikowanych w tym czasie programów wykładów na Uniwersytecie Lwowskim wynika, że ks. Śłószarz jako docent prywatny wykładał następujące przedmioty na IV (ostatnim) roku studiów na Wydziale Teologicznym:

⁵² Zob. *Docent prywatny* [hasło] w: „Encyklopedia PWN”..., dz.cyt.; „Encyklopedia Gutenberga”, http://www.gutenberg.czyz.org/word_63028 (18 VII 2021).

⁵³ Zob. *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego. II...*, dz. cyt., s. 284.

⁵⁴ Zob. J. Wołczański, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1939...*, dz. cyt., s. 263–265.

⁵⁵ Zob. *C.K. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I we Lwowie, Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1916/1917, Lwów 1917*, s. 8; *C.K. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I we Lwowie, Program wykładów w półroczu letnim 1916/1917, Lwów 1917*, s. 5.

⁵⁶ Zob. *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1933...*, dz. cyt., s. 33–36.

– *O udzielaniu św. Sakramentu Pokuty* – 1 godz. tygodniowo w latach 1901/1902 (semestr letni)⁵⁷, 1902/1903 (semestr zimowy)⁵⁸, 1902/1903 (semestr letni)⁵⁹, 1903/1904 (semestr letni)⁶⁰;

– *O władzy kluczków w Sakramencie Pokuty* – 1 godz. tygodniowo w roku 1904/1905 (semestr letni)⁶¹;

– *O św. Sakramencie Pokuty* – 2 godz. tygodniowo w latach 1906/1907 (semestr letni)⁶² i 1915/1916 (semestr letni)⁶³.

Warto odnotować, że w 1899 roku, czyli w czasie zatrudnienia w Wyższej Szkole Realnej, ks. Śłószarz został delegowany – na dwie kadencje – z lwowskiego konsystorza metropolitarne do zarządu głównego Towarzystwa Kółek Rolniczych (1899–1905), którego celem było podniesienie poziomu życia ludności wiejskiej. Miało się to odbywać głównie poprzez edukację, zarówno w znaczeniu kształcenia ogólnego, jak i specjalistycznego – rolnicze⁶⁴. Z pomocą Towarzystwa Kółek Rolniczych w małych miejscowościach i wsiach zakładano biblioteki i czytelnie. Propagowano nowe metody uprawy ziemi i hodowli zwierząt poprzez kolportaż książek i czasopism, organizację kursów i szkoleń, a także udział w wystawach przemysłowych i rolniczych. Wiedzę z tego zakresu ks. Śłószarz aktywnie upowszechniał w rodzinnej Węglówce⁶⁵.

⁵⁷ Zob. C.K. *Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I. we Lwowie, Skład Uniwersytetu i program wykładów w półroczu letnim 1901/1902...*, dz. cyt., s. 39.

⁵⁸ Zob. C.K. *Uniwersytet im. Cesarza Franciszka Józefa I we Lwowie, Skład Uniwersytetu i program wykładów w półroczu zimowym 1902/1903...*, dz. cyt., s. 38.

⁵⁹ Zob. C.K. *Uniwersytet im. Cesarza Franciszka Józefa I we Lwowie, Skład Uniwersytetu i program wykładów w półroczu letnim 1902/1903...*, dz. cyt., s. 41.

⁶⁰ Zob. C.K. *Uniwersytet im. Cesarza Franciszka Józefa I we Lwowie, Skład Uniwersytetu i program wykładów w półroczu letnim 1903/1904...*, dz. cyt., s. 43.

⁶¹ Zob. C.K. *Uniwersytet im. Cesarza Franciszka Józefa I we Lwowie, Skład Uniwersytetu i program wykładów w półroczu letnim 1904/1905...*, dz. cyt., s. 46.

⁶² Zob. C.K. *Uniwersytet im. Cesarza Franciszka Józefa I we Lwowie, Program wykładów w półroczu letnim 1906/1907...*, dz. cyt., s. 4.

⁶³ Zob. C.K. *Uniwersytet im. Cesarza Franciszka Józefa I we Lwowie, Program wykładów w półroczu letnim 1915/1916...*, dz. cyt., s. 5.

⁶⁴ Zob. [Brak autora], *Sprawy towarzystwa, „Przewodnik «Kółek Rolniczych»”* (1899) nr 18, s. 1.

⁶⁵ Towarzystwo Kółek Rolniczych zostało założone we Lwowie w 1881 roku i obejmowało zakresem działania obszar całej Galicji. Zarządy powiatowe znajdowały się w około 30 miastach, w tym nieopodal Węglówki, w Myślenicach. W 1901 roku Towarzystwo Kółek Rolniczych liczyło blisko 70 tys. członków i 1,6 tys. kół terenowych. Zob. *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskim na rok 1903*, Lwów 1903, s. 839.

28 grudnia 1904 roku ks. Ślósarz został mianowany kanonikiem archikatedralnej kapituły lwowskiej⁶⁶, po czym – jak wynika z wcześniej przytoczonego zestawienia – praktycznie zaprzestał prowadzenia wykładów jako docent prywatny na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego. Jednocześnie pod koniec stycznia 1905 roku opuścił stanowisko katechety stałego w Wyższej Szkole Realnej⁶⁷. Tym samym zakończył pracę w lwowskich szkołach średnich, trwającą niemal nieprzerwanie od 1886 roku – początkowo kolejno w trzech gimnazjach, a następnie w Wyższej Szkole Realnej. W sprawozdaniu dyrekcji za rok szkolny 1904/1905 ostatniej z wymienionych szkół, tej, z którą był związany najdłużej, bo ponad 10 lat, odnotowano uroczyste pożegnanie uznanego katechety – ks. Ślószarza, które odbyło się 28 stycznia 1905 roku:

Ks. Dr. Jan Ślósarz, katecheta o. ł., zamianowany kanonikiem archikatedralnej kapituły lwowskiej o. ł. opuścił stanowisko katechety, które piastował przez lat przeszło dziesięć. Grono nauczycieli i młodzież szkolna pożegnała w sposób uroczysty dnia 28. stycznia 1905 ustępującego ze służby nauczycielskiej długoletniego, wielce zasłużonego kierownika duchownego, dla którego tak grono nauczycielskie, jakoteż młodzież szkolna zawsze wdzięczną zachowa pamięć⁶⁸.

Pomimo zakończenia pracy w charakterze katechety ks. Ślósarz w dalszym ciągu zaangażowany był w przedsięwzięcia zmierzające do poprawy sytuacji bytowej młodzieży szkolnej we Lwowie. Od 1898 roku aktywnie działał w powołanym z jego inicjatywy Towarzystwie Bursy św. Wojciecha, które w 1906 roku przy kościele pod tym wezwaniem uruchomiło internat dla ubogiej młodzieży szkolnej.

2. PRACA KS. JANA ŚLÓSZARZA NAD KATECHIZMAMI ORAZ INNE RODZAJE DZIAŁALNOŚCI ZWIĄZANYCH Z NAUCZANIEM RELIGII W SZKOŁACH ŚREDNICH

Jako katecheta w szkołach średnich ks. Jan Ślósarz nie ograniczał się wyłącznie do dydaktyki w postaci prowadzenia lekcji religii. O intensywności

⁶⁶ Zob. *Catalogus Universi Venerabilis Cleri Saecularis et Regularis Archidioecesis Leopoliensis rit. lat. pro Anno Domini MCMV*, Leopoli 1905, s. 194. „Małopolskie Towarzystwo Genealogiczne” http://www.mtg-malopolska.org.pl/images/skany/diecezje/schematyzm_arch_lwow_1905_djvu/schematyzm_arch_lwow_1905.djvu (16 VIII 2018).

⁶⁷ Zob. *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego. II...*, dz. cyt., s. 302.

⁶⁸ *Trzydzieste drugie sprawozdanie Dyrekcji C.K. I. Szkoły Realnej we Lwowie...*, dz. cyt., s. 39.

i jakości jego pracy katechetycznej świadczy fakt, że był on autorem niezwykle wówczas potrzebnego *Katechizmu religii katolickiej dla młodzieży szkół średnich* z 1897 roku, wznawianego dwukrotnie w okresie galicyjskim w latach 1899 i 1908⁶⁹, a także co najmniej jeden raz już po odzyskaniu niepodległości przez Polskę – znane jest wydanie czwarte z 1919 roku⁷⁰. Prace nad katechizmem, podjęte przez ks. Śłószarza w 1893 roku, trwały dwa lata. Kolejne dwa lata zajął urzędowy proces akceptacji katechizmu jako podręcznika szkolnego⁷¹.

Ilustracja 32. Strona tytułowa *Katechizmu religii katolickiej dla młodzieży szkół średnich* autorstwa ks. Śłószarza (wydanie drugie, Lwów, 1899).

Katechizm przedstawiał najważniejsze prawdy religii katolickiej w formie pytań i odpowiedzi. Składał się z pięciu części, których układ uchwalił Episkopat

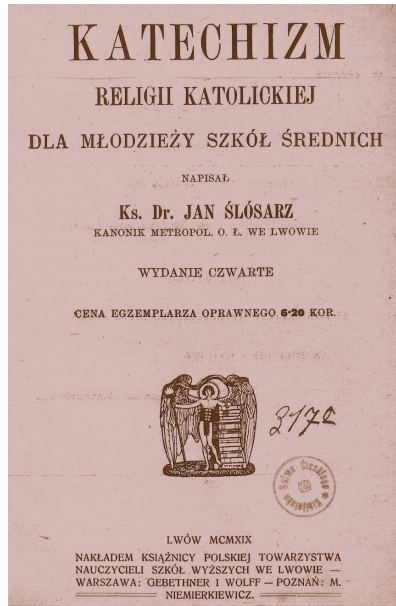
⁶⁹ Zob. *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego. II...*, dz. cyt., s. 303.

⁷⁰ J. Śłószarz, *Katechizm religii katolickiej dla młodzieży szkół średnich*, wydanie czwarte, Nakładem Księgarni Polskiej Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych we Lwowie – Warszawa: Gebethner i Wolff – Poznań: M. Niemierkiewicz, Lwów 1919.

⁷¹ Zob. *Ks. Jan Śłószarz do Konsystorza Biskupiego w Tarnowie*, Lwów, 11 października 1897 r., Archiwum Diecezjalne w Tarnowie, Akta szkolne 1895-1900, cyt. za: Cz. Chrzęszcz, *Wychowawcy elit...*, dz. cyt., s. 184.

Austriacki w 1894 roku: część I – o wierze i Składzie Apostolskim, część II – o nadziei i modlitwie, część III – o miłości i przykazaniach, część IV – o łasce Bożej i Świętych Sakramentach, część V – o chrześcijańskiej sprawiedliwości i rzeczach ostatecznych⁷².

Ilustracja 33. Strona tytułowa *Katechizmu religii katolickiej dla młodzieży szkół średnich* autorstwa ks. Ślósarza (wydanie czwarte, Lwów, 1919).

Ks. Ślósarz, pisząc w 1897 roku do konsystorza biskupiego w Tarnowie, przedstawiał przygotowany przez siebie katechizm następująco:

Wiadomo Waszej Ekscelencji, Najprzewielbniejszemu Księdzu Biskupowi, iż gdy w r. 1892 ostatni nakład używanego w szkołach średnich katechizmu ks. Zielińskiego wyczerpnięty został, nie ma osobnego katechizmu dla szkół średnich. Brak ten zastąpiono tymczasowo katechizmem dla szkół ludowych ks. Deharba-Morawskiego. System jednakże nauki i rozwój uczniów wymaga, aby katechizm dla szkół średnich był więcej pogłębiony i rozszerzony niż katechizm dla szkół ludowych. Taki katechizm podjąłem

⁷² J. Ślósarz, *Katechizm religii katolickiej dla młodzieży szkół średnich...*, dz. cyt., s. 1.

się napisać jeszcze z początkiem r. 1893. Dwa lata pracowałem nad jego ułożeniem. Następnie dwa lata przechodził sumienną i szczegółową krytykę Komisji Ordynariatów, przeznaczonej do aprobowania książek szkolnych. Gdy katechizm ten zyskał aprobatę tej komisji dla szkół średnich – a na jej wniosek i Rady szkolnej, został obecnie wydrukowany. Co do podziału głównych jego części jest on oparty na katechizmie, który uchwalił episkopat austriacki d. 4/4 1894 r., zaś co do reszty, tj. do przeprowadzenia samej rzeczy, wziąłem z tego katechizmu tylko to, co uważałem za jasne i zwarte, odpowiednie do naszych stosunków, uwzględniając na każdym kroku nasze katechizmy, jak ks. biskupa Likowskiego. Starłem się przede wszystkim, by to, co jest niezbędne, przedstawić jasno, krótko i w ścisłym logicznym związku. Gdy ten katechizm został przez Komisję Ordynariatów i Radę szkolną aprobowany jako szkolna książka dla szkół średnich: raczy Wasza Ekscelencja Najprzewielbniejszy Książd Biskup przyjąć go do swej diecezji – z wyjątkiem może seminariów nauczycielskich, dla których ks. Gadowski podobno osobny katechizm wydaje – gdyż byłoby to bardzo pożądaną rzeczą, aby jeden katechizm dla ujednostajnienia był wprowadzonym we wszystkich szkołach średnich naszego kraju. Jest szczególnie ważne dla uczniów, którzy w ciągu roku szkolnego z jednego do drugiego przenoszą się gimnazjum⁷³.

Katechizm autorstwa ks. Śłószarza spotkał się z uznaniem i aprobatą władz kościelnych oraz świeckich w Galicji. Podkreślano jasność i dokładność definicji, a także przejrzystość i poprawność językową pracy⁷⁴. Zgodnie z rozporządzeniem Rady Szkolnej Krajowej z 1 listopada 1897 roku, czyli naczelnej władzy oświatowej w Galicji, katechizm znalazł się w wykazie książek obowiązujących do nauki religii w galicyjskich szkołach średnich – zarówno w gimnazjach, jak i szkołach realnych⁷⁵. Najczęściej wykorzystywany był w szkołach średnich w klasie I. Przykładowy wykaz książek do nauki religii w IV Gimnazjum we Lwowie w roku szkolnym 1898/1899 przedstawiał się następująco⁷⁶:

⁷³ *Ks. Jan Śłószarz do Konsystorza Biskupiego w Tarnowie...*, dz. cyt., s. 184.

⁷⁴ [Brak autora], *Katechizm religii katolickiej dla młodzieży szkół średnich* [recenzja], „Gazeta Kościelna” R. VI (1898) nr 4, s. 30–31.

⁷⁵ Zob. *Sprawozdanie Dyrektora C.K. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1898*, Lwów 1898, s. 85; *Wykaz książek na rok szkolny 1916/17 w gimnazjach z polskim językiem wykładowym*, „Dziennik Urzędowy C.K. Rady Szkolnej Krajowej w Galicji” (1916) nr 15, s. 1.

⁷⁶ Zob. *Sprawozdanie Dyrektora C.K. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1898...*, dz. cyt., s. 59.

- Klasa I. Ks. J. Ślósarz, *Katechizm religii katolickiej dla młodzieży szkół średnich*, Lwów 1897.
- Klasa II. Ks. T. Dąbrowski, *Historia Biblijna. Stary Zakon*, Stanisławów 1889.
- Klasa III. Ks. T. Dąbrowski, *Historia Biblijna. Nowy Zakon*, Stanisławów 1889.
- Klasa IV. Ks. A. Jougan, *Liturgika katolicka*, Lwów 1895.
- Klasa V. Ks. W. J. Jachimowski, *Dogmatyka ogólna*, Lwów 1889.
- Klasa VI. Ks. W. J. Jachimowski, *Dogmatyka szczegółowa*, Lwów 1889.
- Klasa VII. K. Martin (przekład ks. Ł. Solecki), *Etyka katolicka*, Lwów 1885.
- Klasa VIII. Ks. A. Jougan, *Historia Kościoła katolickiego*, Lwów 1895.

Jak wspomniano, w okresie galicyjskim katechizm ks. Ślószarza był wydawany trzykrotnie (wydanie pierwsze w 1897 roku i dwa wznowienia w latach 1899 i 1908). Wydanie katechizmu w 1919 roku, czyli już po śmierci ks. Ślószarza i po okresie zaborów, świadczy o uznaniu dla jego działalności katechetycznej także w odrodzonej i niepodległej Polsce.

Książd Ślósarz przetłumaczył również z języka niemieckiego *Mały katechizm religii rzymsko-katolickiej*, który ukazał się we Lwowie w 1898 roku i był przeznaczony do nauki religii w szkołach ludowych⁷⁷. Miał on identyczny układ jak – przygotowany wcześniej – katechizm dla szkół średnich (układ został zatwierdzony, o czym była wcześniej mowa, przez Episkopat Austriacki w 1894 roku), był jednak znacznie uboższy w treść. Podejście takie uważano za właściwe, ponieważ naukę religii w szkołach ludowych traktowano jako wstęp do rozwinięcia poruszanych tam zagadnień w szkołach średnich. Tym samym ks. Ślósarz przyczynił się do powiązania w harmonijną całość nauki religii w galicyjskich szkołach ludowych i średnich⁷⁸.

Aktywność ks. Ślószarza w zakresie opracowania katechizmów powiązana była z jego działalnością jako reprezentanta konsystorza przemyskiego w stałej międzydiecezjalnej komisji, która powstała z inicjatywy Rady Szkolnej Krajowej w 1893 roku i zajmowała się układaniem planów nauczania, a także akceptowaniem nowych podręczników szkolnych do nauki religii we wszystkich rodzajach szkół – ze szczególnym uwzględnieniem szkół średnich. W ostatniej dekadzie XIX wieku wśród świeckich władz oświatowych oraz władz kościelnych istniała rosnąca świadomość konieczności zmian w sposobach nauczania i wychowania

⁷⁷ *Mały katechizm religii rzymsko-katolickiej* przełożył z niemieckiego tekstu Jan Ślósarz..., dz. cyt.

⁷⁸ Zob. Ks. R., *Mały katechizm religii rzymsko-katolickiej* [recenzja], „Gazeta Kościelna” R. VI (1898) nr 27, s. 218–219.

religijnego oraz podjęcia w tym zakresie określonych działań, czego przejawem było powołanie powyższej komisji⁷⁹.

Komisja nie była ciałem formalnie umocowanym w państwowym (galicyjskim) prawodawstwie szkolnym, stąd też nie miała oficjalnej nazwy. Określenia, którymi się posługiwano, miały raczej charakter opisu jej działań, np. „Komisja do książek nauki religii” czy „Komisja do spraw podręczników”. Wskazanie przez konsystorza przemyskiego ks. Śłószarza do pracy w komisji było dużym wyróżnieniem, świadczyło o uznaniu przez zwierzchność kościelną jego zasług w działalności duszpasterskiej i katechetycznej. Ocenia się, że zadania zlecone komisji wykonano stosunkowo sprawnie. W latach 1893–1899 doprowadzono do istotnej modyfikacji listy podręczników do nauki religii w szkołach średnich⁸⁰.

Wymianie doświadczeń dydaktycznych oraz wypracowaniu nowych rozwiązań służących podniesieniu jakości nauczania religii służyły z kolei dwa ogólnokrajowe zjazdy katechetów galicyjskich szkół ludowych i średnich, które odbyły się w ostatniej dekadzie XIX wieku. Pierwszy Zjazd Katechetów (określany również jako Wiec Katechetów) zorganizowany został z inicjatywy ks. Juliana Bukowskiego i odbył się w auli Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w dniach 27–29 sierpnia 1895 roku. Wzięło w nim udział ponad 100 księży⁸¹.

Jednym z kilkunastu referentów, zaproszonych przez komitet organizacyjny zjazdu, był ks. Śłószarz – uznany wówczas katecheta stały w Wyższej Szkole Realnej we Lwowie. Pierwszego dnia obrad ks. Śłószarz wygłosił referat pt. *Czy i o ile pożądaną jest zmiana planu naukowego dla nauki religii w szkole realnej*, który spotkał się z dużym zainteresowaniem słuchaczy. Tekst referatu opublikowano w *Pamiętniku Igo Zjazdu XX. Katechetów w Krakowie*⁸².

Pod koniec I Zjazdu Katechetów powołano specjalną komisję, w skład której weszli: ks. Śłószarz, ks. Feliks Józefowicz i ks. Walenty Wołcz. Zadaniem komisji było wykonanie powziętych w Krakowie uchwał i zorganizowanie następnego spotkania katechetów we Lwowie. W trakcie późniejszych przygotowań do

⁷⁹ Zob. Cz. Chrzęszcz, *Wychowawcy elit...*, dz. cyt., s. 174–175.

⁸⁰ Zob. Cz. Chrzęszcz, *Wychowawcy elit...*, dz. cyt., s. 175–186.

⁸¹ Zob. [Brak autora], *Pierwszy Wiec Katechetów w Krakowie*, „Gazeta Kościelna” R. III (1895) nr 36, s. 335–336.

⁸² Zob. J. Śłószarz, *Czy i o ile pożądaną jest zmiana planu naukowego dla nauki religii w szkole realnej*, w: *Pamiętnik Igo Zjazdu XX. Katechetów w Krakowie – 27. 28. 29. sierpnia 1895 r.*, układ i wyd. J. Bukowski, Kraków 1896, s. 45–47. Referat ks. Śłószarza został – wg ks. Bukowskiego – „w całości podany” w pamiętniku Zjazdu Katechetów, czyli włączony do kompilacji złożonej z opisu przebiegu zjazdu oraz uchwał i wypowiedzi innych osób, niewymienionych jednak w spisie treści.

II Zjazdu Księży Katechetów komisja zwróciła się do ks. Rudolfa Lewickiego z prośbą o przewodniczenie pracom organizacyjnym. Rozszerzono również skład osobowy komitetu przygotowującego to przedsięwzięcie⁸³. Zjazd we Lwowie, którego współorganizatorem był ks. Ślósarz, odbył się z udziałem ok. 100 kapłanów w dniach 26–28 sierpnia 1897 roku w III Gimnazjum im. Franciszka Józefa⁸⁴.

Efektom konsolidacji środowiska katechetycznego w Galicji było powołanie w 1899 roku przez ks. Walentego Gadowskiego Związku Katechetów pod wezwaniem św. Jana Kantego, w którego działalność we Lwowie zaangażował się również ks. Ślósarz w charakterze skarbnika⁸⁵. Związek był pierwszym na ziemiach polskich stowarzyszeniem skupiającym księży pracujących w szkołach. Jego terenowe oddziały (koła katechetów) istniały we wszystkich diecezjach galicyjskich. Systematyczne spotkania i odczyty umożliwiały upowszechnianie doświadczeń oraz popularyzację osiągnięć ówczesnej dydaktyki i pedagogiki wśród księży galicyjskich. Władze kościelne postrzegały Związek Katechetów jako przedstawiciela środowiska, dzięki czemu możliwe było promowanie jego postulatów⁸⁶.

3. KOŚCIOŁY ODZYSKANE Z UDZIAŁEM KS. JANA ŚLÓSZARZA DLA MŁODZIEŻY SZKÓŁ ŚREDNICH

Szczególnym wyróżnikiem działalności ks. Jana Ślósarza we Lwowie było niezwykle aktywne zaangażowanie na rzecz odzyskania na potrzeby młodzieży szkolnej dwóch kościołów rzymskokatolickich (chodzi o kościoły Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny oraz św. Wojciecha), które zaborca austriacki przejął w wyniku tzw. kasaty józefińskiej na początku lat 80. XVIII wieku⁸⁷,

⁸³ Zob. W. Wołcz, *Odezwa*, „Gazeta Kościelna” R. IV (1896) nr 11, s. 109; [Brak autora], *W sprawie II. zjazdu księży katechetów*, „Gazeta Kościelna” R. V (1897) nr 21, s. 177; [Brak autora], *Odezwa*, „Gazeta Kościelna” R. V (1897) nr 25, s. 209–210.

⁸⁴ Zob. [Brak autora], *II Zjazd księży katechetów we Lwowie*, „Gazeta Kościelna” R. V (1897) nr 35, s. 293–294; Sz. Malarski, *Pamiętnik II. Zjazdu Księży Katechetów we Lwowie odbytego w dniach 26. 27. 28. sierpnia 1897 r.*, Lwów 1898.

⁸⁵ Zob. [Brak autora], *Związek Katechetów*, „Gazeta Kościelna” R. VIII (1900) nr 2, s. 13.

⁸⁶ Cz. Chrząszcz, *Wychowawcy elit...*, dz. cyt., s. 22–23.

⁸⁷ Chociaż katolicyzm w cesarstwie austriackim, w skład którego wchodziła Galicja, był religią dominującą, to jednak już za panowania – skądinąd pobożnej – Marii Teresy (w latach 1740–1780) znacznie ograniczono jego samodzielność instytucjonalną i związane z tym uprawnienia. U podstaw takiej decyzji znajdowało się przekonanie o zwierzchnictwie państwa nad Kościołem (w szerokim tego słowa znaczeniu, a więc nie tylko nad Kościołem katolickim). Ten sposób myślenia był szczególnie popularny tuż po I rozbiórce Polski, w czasie panowania syna Marii Teresy – Józefa II

a także organizacja bursy (internatu) dla ubogiej młodzieży szkół średnich przy kościele św. Wojciecha⁸⁸.

3.1. Kościół Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny

Historia kościoła Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny, znajdującego się w centrum Lwowa, przy pl. Cłowym, u wylotu ul. Łyczakowskiej, związana jest z ss. bernardynkami, zwanymi także klaryskami (stąd popularna nazwa tej świątyni to kościół klarysek), które przybyły do Lwowa w drugiej połowie XV wieku. W 1782 roku kościół i klasztor zostały zamknięte w związku z kasatą józefińską, zarządzoną przez austriackie władze zaborcze. Zabudowania przekazano początkowo ss. bazyliankom, ale wkrótce nastąpiła całkowita desakralizacja obiektu. Umieszczono tu urząd celny, stąd nazwa pl. Cłowy, a potem skład tytoniu⁸⁹.

Ksiądz Śłószarz w 1894 roku, z chwilą objęcia stanowiska katechety stałego w Wyższej Szkole Realnej we Lwowie, rozpoczął intensywne starania o odzyskanie kościoła od rządu i przywrócenie świątyni funkcji sakralnych. Budynek

Habsburga (w latach 1780–1790), stąd też od jego imienia został następnie nazwany józefinizmem. Cesarz Józef II Habsburg wprowadził szereg dekretów składających się na tzw. reformy józefińskie, których elementem była reforma kościelna w 1782 roku. Kościół – zgodnie z założeniami reformy – miał być ubezwłasnowolniony, miał podlegać politycznie i administracyjnie stolicy cesarstwa Austrii, czyli Wiedniowi, a jednocześnie stanowić duchowe i administracyjne ramię systemu zarządzania krajem. W wyniku reformy kościelnej dokonano m.in. likwidacji zakonów kontemplacyjnych, które nie prowadziły szkół ani nie sprawowały opieki nad chorymi, a także przeprowadzono sekularyzację wielu dóbr kościelnych, co określono jako kasatę józefińską. We Lwowie zlikwidowano 18 kościołów rzymskokatolickich, 3 kościoły ormiańskie i 7 kościołów unickich. Klasztory i kościoły rzymskokatolickie przekazano później grekokatolikom lub przeznaczono na koszary i magazyny dla wojska, siedziby urzędów, sądów itp. Wprawdzie po śmierci głównego twórcy reform józefińskich proponowany system nieco stracił na znaczeniu, jednak główne założenia wciąż obowiązywały. Osłabienie tego kierunku polityki kościelnej (tzw. późny józefinizm w latach 1790–1820), a następnie jego złagodzenie i wreszcie zanikanie (lata 1820–1848) przypadło na czasy panowania kolejnych cesarzy austriackich, a więc Franciszka I (1792–1835) i Ferdynanda I (1835–1848). Zob. A. Chwalba: *Historia Polski 1795–1918...*, dz. cyt., s. 198–199; S. L. Piech, *Wychować dla Kościoła i dla państwa...*, dz. cyt., s. 17–20; M. Orłowicz, *Ilustrowany przewodnik po Lwowie...*, dz. cyt., s. 22.

⁸⁸ Zob. K. Jastrzębski, *Ś. p. X. Dr. Jan Śłószarz...*, dz. cyt.; *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego. II...*, dz. cyt., s. 303.

⁸⁹ Zob. T. Zaucha, *Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia Najśw. Panny Marii i dawny klasztor SS. Bernardynek*, w: *Kościół i klasztor Lwowa z okresu przedrozbiorowego (1). Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Część I. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 19, red. J. K. Ostrowski, Kraków 2011, s. 77–79.

miał być przeznaczony na potrzeby młodzieży szkół średnich, w szczególności na nabożeństwa dla całej społeczności szkolnej. 18 listopada 1894 roku ks. Śłószarz wniósł prośbę o odzyskanie kościoła do konsystorza lwowskiego, który z kolei w piśmie do Namiestnictwa i Rady Szkolnej Krajowej poparł powyższy zamiar. Inicjatywa ks. Śłószarza spotkała się z aprobatą rady miejskiej Lwowa, która postanowiła sfinansować zakup i odbudowę kościoła dla uczczenia 50-lecia rządów cesarza Franciszka Józefa⁹⁰.

Niestety z końcem 1895 roku władze zaborcze stwierdziły, że nie mogą przychylić się do prośby o zwrot kościoła. Jako powód odmowy podano brak możliwości przeniesienia funkcjonującego tam magazynu tytoniu w inne miejsce. Rozpoczęto zatem budowę takiego magazynu. Ten obowiązek wzięła na siebie gmina miasta Lwów. W końcu, po długich rokowaniach, lwowska gmina 11 lipca 1897 roku wykupiła kościół od rządu za kwotę 50 tys. koron. Transakcji w imieniu miasta dokonali: ówczesny prezydent Godzimir Małachowski i dyrektor Wyższej Szkoły Realnej Teofil Gerstmann⁹¹.

O staraniach ks. Śłószarza o odzyskanie kościoła pisał po jego śmierci ks. Jastrzębski w „Miesięczniku Katechetycznym i Wychowawczym” w 1917 roku:

Przez cztery lata [ks. J. Śłószarz] pukał do różnych osób wpływowych z prośbą o rewindykację tego kościoła i wcale nie zrażał się trudnościami ani przeszkodami, na które natrafiał. Starania te zostały wreszcie uwieńczone pomyślnym skutkiem⁹².

Przebudowę kościoła na podstawie projektu autorstwa Juliusza Hochberga i Michała Łużeckiego rozpoczęto w połowie kwietnia 1898 roku. W ołtarzu głównym postanowiono umieścić obraz Stanisława Kaczora-Batowskiego, będący wierną kopią malowidła *Niepokalane Poczęcie Matki Boskiej*, którego autorem był hiszpański malarz barokowy – Bartolomé Esteban Murillo. W kościele znalazły się również inne nowe obrazy i rzeźby. Ponadto wzniesiono nową niewielką kruchtę oraz chór muzyczny, odnowiono i uzupełniono polichromię wnętrza, wykonano nowe ołtarze, ławki i kłęczniki, a także stalle, konfesjonały i ambonę. Zamówiono również nowe organy i witraże. Na odnowienie i wyposażenie kościoła przeznaczono około 80–90 tys. koron⁹³.

⁹⁰ Zob. [Brak autora], *Kościół jubileuszowy*, „Gazeta Kościelna” R. IV (1898) nr 48, s. 401.

⁹¹ Zob. [Brak autora], *Kościół jubileuszowy*..., dz. cyt., s. 401.

⁹² K. Jastrzębski, *Ś. p. X. Dr. Jan Śłószarz*..., dz. cyt., s. 524.

⁹³ Zob. [Brak autora], *Kościół jubileuszowy*..., dz. cyt., s. 401; T. Zaucha: *Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia Najśw. Panny Marii*..., dz. cyt., s. 80–81.

1 grudnia 1898 roku biskup Józef Weber – przy bardzo licznym udziale wiernych – rekonyliował kościół i ołtarz główny, a ks. Ślósarz odprawił pierwszą mszę św. po 116-letnim okresie sekularyzacji świątyni. Z kolei 2 grudnia 1898 roku biskup Weber odprawił mszę św. dla uczczenia 50-lecia rządów cesarza Franciszka Józefa⁹⁴. W ten sposób świątynia – zgodnie z zamierzeniem ks. Ślósarza – została oddana do użytku młodzieży szkolnej i od tego momentu była określana jako „kościół szkolny”. Jeszcze w tym samym roku ks. Ślósarz za swoje starania oraz chlubne i sumienne wypełnianie obowiązków katechety otrzymał od konsystorza lwowskiego odznaczenie rokiety i mantoletu⁹⁵.

Ilustracja 34. Fotografia kościoła Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny we Lwowie (widok obecny - po przebudowie w latach 30. XX wieku).

3.2. Kościół i bursa św. Wojciecha

Drugą świątynią we Lwowie, której odzyskaniem po kasacie józefińskiej zajmował się ks. Ślósarz, był kościół św. Wojciecha. Świątynia znajduje się

⁹⁴ Zob. [Brak autora], *Kościół jubileuszowy...*, dz. cyt., s. 401; [Brak autora], *Kalendarz jubileuszowy*, „Gazeta Lwowska” R. 88 (1898) nr 273, s. 3; [Brak autora], *Jubileusz Najjaśniejszego Pana*, „Gazeta Lwowska” R. 88 (1898) nr 274, s. 4; [Brak autora], *Kronika miejscowa* „Słowo Polskie” (1898) nr 286, s. 3; [Brak autora], *Kroniczka z ostatniej chwili*, „Słowo Polskie” (1898) nr 287, s. 5.

⁹⁵ Zob. [Brak autora], *Kościół jubileuszowy...*, dz. cyt., s. 401; [Brak autora], *Kronika krajowa*, „Słowo Polskie” (1898) nr 290, s. 4.

na wschodnim przedmieściu, u stóp Góry Piaskowej, przy ulicy, która kiedyś miała w nazwie imię tego świętego (obecnie ul. Ofeksy Dowbusza 24). Pierwsze wzmianki o świątyni w tym miejscu pochodzą z początku XVII wieku. W 1784 roku władze austriackie w ramach kasaty józefińskiej przejęły kościół, zamieniając go na magazyn prochu dla armii. Sąsiadujący z nim niewielki budynek klasztorny przeznaczono wtedy na składy wojskowe. Część wyposażenia kościoła trafiła do lwowskich cerkwi (obraz św. Wojciecha znalazł się na Zniesieniu, a ołtarz główny – na Skniłowie)⁹⁶.

Przez ponad 100 lat kościół był w posiadaniu austriackich władz wojskowych. Dopiero w 1897 roku – z inicjatywy ks. Śłószarza – powzięto zamiar jego rewindykacji i odbudowy z okazji obchodów 900-lecia męczeńskiej śmierci św. Wojciecha. Jednocześnie w sąsiadującym z kościołem dawnym budynku klasztornym zamierzano otworzyć bursę (internat) dla ubogiej młodzieży szkół średnich. W tym celu w 1898 roku założono Towarzystwo Bursy św. Wojciecha, które było wspierane przez władze kościelne i znane we Lwowie osoby świeckie. Jego prezesem był w tym czasie ks. Adam Sapięha, a ks. Śłószarz pełnił funkcje sekretarza i skarbnika⁹⁷.

Towarzystwo zwróciło się z prośbą do cesarza Franciszka Józefa o przekazanie kościoła i przylegającego terenu z klasztorem na potrzeby bursy. Władze zaborcze udzieliły zgody pod warunkiem wybudowania przez zainteresowanych odzyskaniem kościoła nowego magazynu prochu dla wojska. Wystąpiła więc identyczna sytuacja jak w przypadku opisanej wcześniej procedury odzyskania kościoła Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny przy pl. Cłowym. Jednak i tym razem – dzięki staraniom władz Towarzystwa – zdołano doprowadzić do budowy takiego magazynu na rogu ulic Teatyńskiej i Kisielki. Budowę ukończono w 1904 roku, a koszt inwestycji wynosił 25 tys. koron. Lwowski arcybiskup Józef Bilczewski ofiarował w tym celu 20 tys. koron, natomiast

⁹⁶ Zob. S. Świtniewski, *Historja kościoła św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt., s. 3–8; M. Biernat, *Kościół p.u. Św. Wojciecha Biskupa i Męczennika oraz dawny klasztor ks. Mijonarzy*, w: *Kościół i klasztory Lwowa z okresu przedrozbiorowego (1). Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, Część I, Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 19, red. J. K. Ostrowski, Kraków 2011, s. 177–178; J. Smirnow, *Kościół Św. Wojciecha we Lwowie*, „Kurier Galicyjski” (19 II 2017), s. 18–19, https://arch.kuriergalicyjski.com/images/archiwum/kg/pdf/kg_2017_3_271.pdf (9 VIII 2021).

⁹⁷ Zob. A. Sapięha, J. Śłószarz, M. Lityński, *Bursa św. Wojciecha we Lwowie*, „Gazeta Kościelna” R. XI (1903) nr 8, s. 78; S. Świtniewski, *Historja kościoła św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt., s. 9; M. Biernat, *Kościół p.u. Św. Wojciecha...*, dz. cyt., s. 179; J. Smirnow, *Kościół Św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt.

5 tys. koron zebrano ze składek wiernych. Inicjatywę Towarzystwa wspierała też gmina miasta Lwów, która podarowała 500 sążni ziemi dla budowy magazynu⁹⁸.

W 1904 roku na łamach „Gazety Kościelnej” ówczesne władze Towarzystwa Bursy św. Wojciecha – ks. Adam Sapięha (prezes), Teofil Gerstmann (wiceprezes) i ks. Ślósarz (skarbnik) – w następujący sposób uzasadniały potrzebę utworzenia bursy dla młodzieży szkół średnich we Lwowie:

Pod względem religijnym i patryotycznym piekącą i najważniejszą sprawą jest wychowanie naszej młodzieży. Dotąd nie możemy się spodziewać, by młodzież nasza była wychowaną dobrze, póki widzimy ją nieraz zostawioną bez wszelkiej opieki, wśród warunków często najfatalniejszych tak pod względem moralnym jak i fizycznym. Wprawdzie jedna bursa złemu nie zaradzi, jest przecież wielkim krokiem naprzód. Umożliwienie choć kilkudziesięciu uczniom zdrowych warunków w czasie nauki przysporzy naszej ojczyźnie nie jednego syna zdrowego fizycznie i moralnie, silnego i zdolnego do pracy dla Boga i kraju⁹⁹.

Odbiór od wojska kościoła i terenu wokół niego nastąpił 14 czerwca 1905 roku. Remont budynków dawnego kościoła i klasztoru oraz uporządkowanie terenu trwały prawie rok. W trakcie ponownego przystosowywania świątyni do celów sakralnych zbudowano nową sygnaturkę, na której zamocowano krzyż, dach pokryto blachą miedzianą, zawieszono trzy nowe dzwony. Wewnątrz kościoła zbudowano trzy nowe ołtarze. Z cerkwi na Zniesieniu odkupiono stary obraz św. Wojciecha, który do czasu kasaty józefińskiej znajdował się w głównym ołtarzu kościoła, a następnie ponownie go tam umieszczono. W bocznych ołtarzach umieszczono nowe obrazy św. Franciszka z Asyżu i Matki Boskiej Częstochowskiej. Zbudowano również ambonę, a na chórze ustawiono nowe organy. Wzdłuż nowego ogrodzenia zasadzono 1000 świerków, które były darem księcia Pawła Sapięhy¹⁰⁰.

Odzyskany i odnowiony kościół św. Wojciecha w stylu romańskim został poświęcony 29 kwietnia 1906 roku przez arcybiskupa Bilczewskiego. W uroczystości udział wzięli marszałek Sejmu Krajowego Galicji – Stanisław hr.

⁹⁸ Zob. [Brak autora], *Kościółek św. Wojciecha*, „Słowo Polskie” (1906) nr 178, s. 6; S. Świtniewski, *Historja kościoła św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt., s. 9–10; M. Biernat, *Kościół p.w. Św. Wojciecha...*, dz. cyt., s. 179; J. Smirnow, *Kościół Św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt.

⁹⁹ A. Sapięha, T. Gerstmann, J. Ślósarz, *Bursa św. Wojciecha we Lwowie*, „Gazeta Kościelna” R. XII (1904) nr 44, s. 382.

¹⁰⁰ [Brak autora], *Kościółek św. Wojciecha...*, dz. cyt.; M. Biernat, *Kościół p.w. Św. Wojciecha...*, dz. cyt., s. 179; J. Smirnow, *Kościół Św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt.

Badeni, prezydent Lwowa – Michał Michalski i inni znaczący reprezentanci władz galicyjskich, a także bardzo licznie zgromadzeni wierni. W tym samym roku w dawnym budynku klasztorным znalazło siedzibę Towarzystwo Bursy św. Wojciecha, umieszczono w nim także internat dla młodzieży szkół średnich, w którym w 1912 roku przebywało 23 wychowanków¹⁰¹. O zaangażowaniu ks. Ślósarza w odzyskanie kościoła można znaleźć wzmiankę w gazecie „Słowo Polskie”, ukazującej się we Lwowie:

Za Józefa II skasowano ten kościółek i oddano na magazyn wojskowy. Dopiero podjął ks. kanonik Ślusarz [pisownia oryginalna] w r. 1897 myśl odebrania kościółka od rządu i jego niez mordowanymi staraniami i zabiegami zawdzięczać należy odzyskanie świątyni¹⁰².

Ilustracja 35. Fotografia kościoła i bursy św. Wojciecha we Lwowie.

W kolejnych latach ks. Ślósarz był rektorem odzyskanego kościoła i internatu¹⁰³. Podjął również działania na rzecz rozbudowy internatu i zwiększenia liczby

¹⁰¹ Zob. [Brak autora], *Kościółek św. Wojciecha*, „Gazeta Lwowska” (1906) nr 99, s. 3; [Brak autora], *Kościółek św. Wojciecha*, „Słowo Polskie”..., dz. cyt., s. 6; *Piąte sprawozdanie Towarzystwa Bursy im. św. Wojciecha we Lwowie za rok 1911*, Lwów 1912, s. 5; S. Świtniewski, *Historja kościoła św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt., s. 10; M. Biernat, *Kościół p.w. Św. Wojciecha...*, dz. cyt., s. 179–180; J. Smirnow, *Kościół Św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt.

¹⁰² [Brak autora], *Kościółek św. Wojciecha...*, dz. cyt.

¹⁰³ Zob. *Catalogus Universi Venerabilis Cleri Saecularis et Regularis Archidioecesis Leopoliensis rit. lat. pro Anno Domini MCMXII*, Leopoli 1912, s. 36–37.

wychowanków do 70 osób, które niestety przerwał wybuch I wojny światowej, a ostatecznie plany te zniweczyła jego śmierć w 1917 roku¹⁰⁴.

ZAKOŃCZENIE

Ksiądz Jan Ślósarz był kapłanem bardzo zaangażowanym w wychowanie i kształcenie galicyjskiej młodzieży w duchu religijnym w czterech szkołach średnich we Lwowie w latach 1886–1905. Mimo że nie doczekał wolnej Polski (zmarł w 1917 roku), to jego wychowankowie zdecydowali później o funkcjonowaniu polskiego Lwowa i niepodległego kraju. Starał się przy tym pomagać uczniom wywodzącym się z gorzej sytuowanych rodzin, ponieważ wiedział, że jednostki pochodzące – tak jak on – z ubogich i wykluczanych środowisk mogą najwięcej uczynić zarówno dla nich samych, jak i dla większych zbiorowości. Ks. Jastrzębski pisał po śmierci ks. Ślósarza: „Jako katecheta kochał swoją młodzież, byli jego uczniowie wyrażają się o nim z prawdziwym pietyzmem”¹⁰⁵.

Trzeba podkreślić, że ks. Ślósarz nie poprzestawał na sumiennym i rzetelnym wykonywaniu codziennych obowiązków dydaktycznych katechety w lwowskich szkołach średnich, ale jednocześnie podejmował wiele dodatkowych działań na rzecz młodzieży szkolnej i środowiska katechetów. Opracował niezwykle potrzebny na przełomie XIX i XX wieku katechizm religii katolickiej dla młodzieży szkół średnich, który umieszczono następnie na liście podręczników szkolnych, a także przetłumaczył z j. niemieckiego katechizm wykorzystywany w szkołach ludowych. Brał udział w pracach stałej międzydiecezjalnej komisji zajmującej się układaniem planów nauczania i akceptowaniem książek do nauki religii, aktywnie uczestniczył w dwóch zjazdach księży katechetów oraz działał w Związku Katechetów, co służyło poprawie jakości nauczania religii w galicyjskich szkołach.

Wśród szczególnych zasług ks. Ślósarza wymienić trzeba udział w odzyskaniu na potrzeby młodzieży szkolnej dwóch lwowskich świątyń rzymskokatolickich, czyli kościołów Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny oraz św. Wojciecha, które zaborca austriacki przejął pod koniec XVIII wieku w ramach kasaty józefińskiej. Ks. Ślósarz przyczynił się też do powstania bursy św. Wojciecha dla ubogiej młodzieży szkolnej, która mieściła się przy drugim z wymienionych kościołów.

¹⁰⁴ Zob. *Piąte sprawozdanie Towarzystwa Bursy im. św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt., s. 3–4.

¹⁰⁵ K. Jastrzębski, *Ś. p. X. Dr. Jan Ślósarz...*, dz. cyt., s. 525.

Współcześnie trudno znaleźć ślady aktywnej działalności ks. Ślósarza we Lwowie. Nie istnieją polskie szkoły średnie, w których uczył religii, pozostały jedynie drukowane sprawozdania szkolne z tego czasu. W okresie międzywojennym, po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, IV Gimnazjum – czyli pierwsza z czterech szkół średnich we Lwowie, w których ks. Ślósarz był w przeszłości katechetą – otrzymało imię Jana Długosza. III Gimnazjum zmieniło patrona z cesarza Franciszka Józefa na Stefana Batorego, natomiast V Gimnazjum przyjęło imię hetmana Stanisława Żółkiewskiego. Jeśli chodzi o I Wyższą Szkołę Realną, to została przekształcona w I Gimnazjum matematyczno-przyrodnicze im. Mikołaja Kopernika¹⁰⁶.

Rok szkolny 1939/1940 nie został rozpoczęty z powodu wybuchu II wojny światowej i zajęcia Lwowa przez Armię Czerwoną. Tym samym zakończyła się historia polskich szkół średnich w tym mieście. W latach 1939–1941 Lwów znajdował się pod tzw. pierwszą okupacją sowiecką. Po ataku na Związek Sowiecki w 1941 roku miasto zostało zajęte przez Niemców. Rozpoczął się okres okupacji niemieckiej trwający do 1944 roku. W wyniku kontrofensywy sowieckiej w 1944 roku miasto ponownie znalazło się w rękach Armii Czerwonej. Po konferencji w Jałcie i ustaleniu nowych powojennych granic Polski (od 1945 roku) Lwów znalazł się na terenie Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej będącej częścią Związku Sowieckiego. Po jego upadku (od 1991 roku) znalazł się w granicach niepodległej Ukrainy¹⁰⁷.

Kościoły odzyskane przy pomocy ks. Ślósarza na potrzeby młodzieży szkolnej w czasie zaboru austriackiego zostały ponownie pozbawione funkcji sakralnych po II wojnie światowej, tym razem przez władze sowieckie, tak jak się to stało w przypadku zdecydowanej większości świątyń lwowskich.

Dzisiejszy kształt budynku pierwszej z odzyskanych świątyń, czyli kościoła Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny, znacząco odbiega od tego znanego ks. Ślósarzowi. Tuż przed wybuchem II wojny światowej, w latach 30. XX wieku, dokonano bowiem restauracji kościoła, dobudowano prostą w swej konstrukcji wieżę, zdaniem niektórych – brzydką. Obecnie w budynku kościoła mieści się galeria sztuki, a w sąsiadujących z nim dawnych zabudowaniach klasztornych znajduje się szkoła poligraficzna i biura¹⁰⁸.

¹⁰⁶ Zob. M. Gajak-Toczek, *Męskie gimnazja państwowe we Lwowie...*, dz. cyt., s. 356; J. Kowalczuk, *Wyższa Szkoła Realna we Lwowie...*, dz. cyt., s. 254–255 i 262.

¹⁰⁷ R. J. Czarnowski, *Lwów. Okupacja sowiecka*, Warszawa 2016; R. J. Czarnowski, *Lwów. Okupacja niemiecka*, Warszawa 2016.

¹⁰⁸ T. Zaucha: *Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia Najśw. Panny Marii...*, dz. cyt., s. 82.

Druga z odzyskanych świątyń, czyli kościół św. Wojciecha, wraz z bursą funkcjonowała do wybuchu I wojny światowej. W czasie wojny zarówno kościół, jak i bursa były nieczynne. W latach 1916–1917 wojsko austriackie zarekwirowało dwa z trzech dzwonów kościelnych oraz sygnaturkę. W 1917 roku bursę wynajęło Towarzystwo Ochrony Dziecka, które przeznaczyło ją na pomieszczenia dla sierot. W części kosztów utrzymania sierot partycypowało również Towarzystwo Bursy św. Wojciecha. Kościół został otwarty dla wiernych ponownie dopiero w 1932 roku, ale jego zabudowania i wyposażenie wymagały renowacji i uzupełnienia¹⁰⁹.

Po 1945 roku kościół św. Wojciecha, zamknięty przez władze sowieckie, znów stał się magazynem, tym razem lwowskiego studia radiowo-telewizyjnego i filmowego. Przechowywano w nim różne urządzenia, urządzono filмотекę. Część okien została zamurowana, zniszczono wyposażenie, wszystkie ołtarze, obrazy i organy. Wewnątrz podzielono kościół – za pomocą stropu – na dwie kondygnacje. Zarówno kościół, jak i budynek dawnej bursy ulegały stopniowej dewastacji. W 1994 roku zrujnowane zabudowania przekazano grekokatolikom, którzy przeprowadzili ich generalny remont i przeznaczyli świątynię na cerkiew. Poświęcenie świątyni pod wezwaniem nawiązującym do męczennika Jozafata, należącej obecnie do unickiego Towarzystwa Miles Jesu, odbyło się w 1996 roku. W dawnej bursie zgromadzenie zorganizowało przytułek dla sierot, pomaga również biednym samotnym matkom oraz prowadzi rekolekcje¹¹⁰.

Ksiądz Ślósarz zmarł 1 września 1917 roku w rodzinnej Węglówce. Od tego czasu minęło ponad 100 lat, jednak pamięć o jego dokonaniach – w wymiarze duchowym i materialnym, w tym związanych z szeroko rozumianą pracą katechetyczną dla dobra młodzieży szkolnej – na zawsze pozostanie w naszej świadomości. Co więcej, aktywna i korzystna dla lokalnych społeczności działalność ks. Ślósarza, zarówno we Lwowie, jak i w rodzinnej Węglówce – w różnych, ale wzajemnie powiązanych obszarach: czyli duszpasterskim, katechetycznym, naukowym i społecznym – powinna stanowić ważny punkt odniesienia dla życia współczesnych pokoleń.

¹⁰⁹ S. Świtniewski, *Historja kościoła św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt., s. 10–11; M. Biernat, *Kościół p.w. Św. Wojciecha...*, dz. cyt., s. 180; J. Smirnow, *Kościół Św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt.

¹¹⁰ M. Biernat, *Kościół p.w. Św. Wojciecha...*, dz. cyt., s. 182–183; J. Smirnow, *Kościół Św. Wojciecha we Lwowie...*, dz. cyt.

STRESZCZENIE.

W niniejszym opracowaniu scharakteryzowano działalność katechetyczną ks. Jana Ślósarza (1850–1917) we Lwowie, w okresie zaboru austriackiego, którą rozpoczął bezpośrednio po uzyskaniu stopnia doktora teologii pastoralnej w Wiedniu (1885). Ksiądz Ślósarz nauczał religii w czterech lwowskich szkołach średnich. Był zastępcą katechety w IV Gimnazjum (1886–1890) oraz w III Gimnazjum im. Franciszka Józefa (1891–1892). Następnie został mianowany katechetą stałym w V Gimnazjum (1892–1894) oraz w Wyższej Szkole Realnej (1894–1905). Był autorem katechizmu, który wkrótce stał się oficjalnie zatwierdzonym podręcznikiem do nauczania religii w szkołach średnich w Galicji (wydawanego w okresie galicyjskim w latach 1897, 1899, 1908, a także w 1919 roku, czyli po odzyskaniu niepodległości przez Polskę). Aktywnie działał w stałej międzydiecezjalnej komisji zajmującej się układaniem planów nauczania i akceptowaniem książek do nauki religii (1893–1899). Brał udział w zjazdach księży katechetów w Krakowie (1895) i we Lwowie (1897) oraz działał w Związku Katechetów, który powstał w 1899 roku. Ponadto w latach 1894–1905 zaangażował się w odzyskanie dwóch lwowskich kościołów rzymskokatolickich na potrzeby młodzieży szkolnej, przejętych wcześniej przez zaborcę austriackiego w wyniku tzw. kasaty józefińskiej. Chodzi o kościół Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny (proces odzyskiwania trwał w latach 1894–1898) oraz kościół św. Wojciecha (procedura odzyskiwania obejmowała lata 1897–1905), przy którym ks. Ślósarz działał w Towarzystwie Bursy św. Wojciecha – prowadzącym internat dla ubogiej młodzieży szkół średnich.

SŁOWA KLUCZOWE: Galicja, Lwów, katecheta, gimnazjum, szkoła realna.

ABSTRACT.

Priest Jan Ślósarz as a Catechist in Secondary Schools of L'viv. This article outlines a scope of activities associated with religious instruction undertaken by priest Jan Ślósarz Ph.D. (habil.) (1850–1917) in L'viv that took place during the period of the Austrian-Hungarian partition, and were initiated directly as soon as he had been awarded with the title of doctor in the field of pastoral theology in Vienna (1885). Priest Ślósarz taught religious instruction in four secondary schools in L'viv. He was a deputy catechist in the Fourth Junior High School and in the Franz Joseph Junior High School (1891–1892). Next, he was appointed a catechist employed permanently at the Fifth Junior High School (1892–1894) and in a local secondary school (1894–1905). Priest Ślósarz authored the Catechism which was the basic textbook for teaching religious instruction in secondary schools in Galicia (the book was re-printed three times in 1897, 1899, 1908 in the so-called Galicia period and in 1919 shortly after Poland re-gained independence). He took an active role in the inter-diocese standing committee dedicated to outlining syllabuses for teaching religions instruction and approving textbooks for religious instruction (1893–1899). Priest Ślósarz participated in congresses of priests-catechists in Cracow (1895) and L'viv (1897), and was a member of the Catechists' Association (founded in 1899). Moreover, in the period of 1894–1905 he was engaged in the process of reclaiming of two Roman Catholic churches in L'viv (i.e., the Holy Virgin Mary Church and the St. Wojciech Church respectively in 1894–98 and 1897–1905) from the Austrian administration in Galicia. He was engaged in activities undertaken by the Association of St. Wojciech's Boarding House which managed a boarding house for economically underprivileged students of secondary schools.

KEYWORDS: Galicia, L'viv, catechist, junior high school, reali school.